INSTRVCTIO

PRINCIPVM ETHICE, OECONOMICE, AC POLITICE:

S c r i p

Per

R. P. F. IOANNEM à IESV MAria Carmel. Diſcalceatum Calaguritanum,

Congregationis ſancti Eliæ Præpoſitum Generalem.

SVPERIORVM PERMISSV.

MOGVNTIÆ,

Apud BALTHASARVM LIPPIVM,

Impenſis Nicolai Steinii.

M. DC. XII.

Imprimatur si videbitur Reuerendiss. P. M. Sacri Palatii Apostol.

Cæsar Fidelis Vicesg.

APPROBATIO

R. P. S. Theologiæ magistri Fr. Ioannis Petri Grimaldi Carmelitæ Collegii D. Mariæ Traspontinæ Regentis.

LIBELLVM SANE AVREVM (QVIPpe licet sit exiguus maximo tamen cuicumque valori præponderat) cui titulus est instructio Principum per Reuerendiss. P. F. Ioannem à Iesu Maria Carmelitam Discalceatum Congregationis S. Eliæ Præpositum Generalem minimè vulgariter conscriptum ex commissione Reuerendissimi P. F. Ludouici Ystellæ Magistri Sacri Apostolici Palatii, non minori cum voluptate quam attentione perlegi, in quo tantum abest. vt aliquid offenderim, quod orthodoxæ fidei, bonisue moribus aduersetur; vt potius illum vniuersis Principibus fidelibus ad facilem propriæ salutis consecutionem, & fœlicem Reip. christianæ administrationem valde per utilem, & ferme necessarium, existimâtim. Quem vtinam Principes cuncti semper præ manibus habeant, attenti percurrant, ad illius normam vitam componant, reuolutis enim aureis iterum sæculis frueremur.

Non igitur detinendus ne publicè prodire possit, imò vt ita dicam est compellendus, ne tanto communi bono Politia ciuitatis Dei vel per breuem temporis morulam caruisse conqueratur. Datum Romæ in Collegio D. Mariæ Transpontinæ die 19. Nouembris 1611.

Frater Ioannes Petrus &c.

Imprimatur.

Fr. Damianus à Fonseca M. & Socius Reuerendissimi P. Fr. Ludouici Ystellæ Sacri & Apostolici Palatii Magistri Ordinis Prædicatorum.

SANCTISSIMO D. N.

PAVLO V.

PONT. MAX.

F. IOANNES à IESV MARIA CARMELITA

Diſcalceatus Fœlicitatem.

MIROR *Beatiſſime Pater, humanitatem planè raram, qua Congregationem noſtram complecteris. Nequeo vel affectum verbis æquare, vel munera, quibus noſtros homines auges, epiſtolæ anguſtia percenſere. Sanè dum pontificiam ſublimitatem contemplor ad res noſtras adeo pronam, nouis ſubinde vinculis nector, aſtringorque ad aliquod grati animi ſignum palàm exhibendum. At nihil ſuppetit dignum, quod ſiue pro tua, ſiue pro ampliſſimi Cardinalis Burgheſij nepotis tui beneficentia, ſiue pro Excellentiſſimi Principis Marci Antonij nepotis item tui, tenellam ætatem mentis maturitate ſuperantis propenſione, crebro ad noſtrum cænobium acceſſu te-*

Non igitur detinendus ne publicè prodire possit, imò vt ita dicam est compellendus, ne tanto communi bono Politia ciuitatis Dei vel per breuem temporis morulam caruisse conqueratur. Datum Romæ in Collegio D. Mariæ Trasponitinæ die 19. Nouembris 1611.

Frater Ioannes Petrus &c.

Imprimatur.

Fr. Damianus à Fonseca M. & Socius Reuerendissimi P. Fr. Ludouici Ysteilæ Sacri & Apostolici Palatii Magistri Ordinis Prædicatorum.

SANCTISSIMO D. N.

PAVLO V. PONT. MAX.

F. IOANNES à IESV MARIA CARMELITA Discalceatus Fœlicitatem.

MIROR *Beatissime Pater, humanitatem planè raram, qua Congregationem nostram complecteris. Nequeo vel affectum verbis æquare, vel munera, quibus nostros homines auges, epistolæ angustia percensere. Sanè dum pontificiam sublimitatem contemplor ad res nostras adeo pronam, nouis subinde vinculis nector, astringorque ad aliquod grati animi signum palàm exhibendum. At nihil suppetit dignum, quod siue pro tua, siue pro amplissimi Cardinalis Burghesij nepotis tui beneficentia, siue pro Excellentissimi Principis Marci Antonij nepotis item tui, tenellam ætatem mentis maturitate superantis propensione, crebro ad nostrum cœnobium accessu te-*

ſtata, referam. Nuncupo tamen tibi, Pater Beatiſsime, qualecunque ſcriptum hoc Principum moribus, Aulæ, ac Reip. deſtinatum, quod auguſtiſsimo nomine tuo inſignitum, Nepotibus primùm tuis, mox cæteris Principibus vtcumque proficiat. Et quidem ope cæleſti profuturum ſpero, cum neque ex Platone, neque ex Ariſtotele, neque ex alijs, qui politicè ſcripſerunt capita difficilia petiuerim, vel parùm vtiles Monarchiæ, Ariſtocratiæ, vel Democratiæ diremerim controuerſias; ſed ſalutaribus conſilijs, quæ hinc inde contraxi, per locos certos, ſedeſúe digeſtis, id præſertim molitus ſim, vt cum prudentia pietatem conciliarem. Munus profectò diſpar eſt, ecquis enim poſſit Pontifici Maximo par munus offerre? Verùm ad pedes tuos prouolutus oro, Pater Beatiſsime, laborem hunc non mea diſparitate, ſed immenſa voluntate metire, egoq; diuinam Maieſtatem, cuius vices in orbe terrarum geris, impensè precabor, tanti Pontificis vitam cæleſtib. donis cumulatam ad Eccleſiæ bonum diutiſſime protendat.

* * *

PRÆFATIO.

SCRIPTVM hoc Principibus communis boni studio destinatum consilia se lecta compendio tradita complectitur, ethica siue moralia, quæ ad Principum ipsorum mores, œconomica, quæ ad domus, siue aulæ moderationem, politica, quæ ad Reip. gubernationem conferunt. Nihil hic carpitur, sed monetur, vt Principes, quos ætas nostra pijssimos, ac prudentissimos nacta est, in promptu habeant, quæ spatio temporis exiguo, oculis saltem lustrata imprimantur animo, ad euentus varios, velut à fonte in areas aptè discretas prudentiæ sulco ducenda. Et primùm quidē libro vno præscripta sunt, quæ ad Principes penè omnes (paucis monitis exceptis, quæ non æque omnibus congruunt,) vniuersè pertinent: mox libro altero subiecta nōnulla monita ecclesiasticis peculiaria, quæ amplissimo Christi regno consentiant. Opus certè consultò modicum est: visum

quippe, ſat fore Principibus, viris nimirum ſapiētibus, capita pauca, & breuia indicaſſe, quæ ipſi ponderent, ac introſpiciant: neque enim grandia, & importuna volumina iis, quibus vix tempus exiguū ſuppetit, obtrudere decuit. Pauca ſanè ſunt, at ſalubria: vbi opera nauata eſt, vera pietas cum recta gubernatione coaleſcat. Legant ergo Principes candidè, quæ ſyncerè deprompſi: & ad diuinæ Maieſtatis gloriam, ſuamq; ſalutem vtantur, vt volent. Profectum religionis, & gubernationis exopto. Huc incubui, quoad potui. Iam verò, vbi erratum eſt, ſcriptori ingenuè parcatur. Ego interim clementiſſimum Deum, per quem Principes imperant, quàm potero enixè, precabor, Principum chriſtianorum animos heroicis virtutibus exornet.

I N D E X
LIBER PRIMVS
DE
PRINCIPIBVS
in commune.

Ethica Principum moribus perficiendis destinata.

Oeconomica moderationi aulæ Principum destinata.

Politica tripartita Reip.gubernationi destinata.

PARS PRIMA POLITICORUM, quæ prænotiones, & præcipua quædam monita, complectitur.

PARS SECVNDA Politicorum.

Virtutes, quæ à Principibus præsertim colendæ sunt.

PARS TERTIA POliticorum.

Vitia, quæ à Principibus præsertim vitanda sunt.

Obser

LIBER SECVNDVS, DE PRINCIPIBVS Ecclesiasticis.

PARS PRIMA DE VIrorum ecclesiasticorum perfectione.

PARS SECVNDA DE summis Pontificibus.

PARS SECVNDA DE Cardinalibus.

PARS

PARS TERTIA DE Episcopis.

PARS QVARTA DE spiritualibus Principum exercitiis.

Liber primus *DE* PRINCIPIBVS IN COMMVNE.

Ethica Principum moribus perficiendis deſtinata.

CAP. I.

Perfectæ vitę inſtitutio.

PERFECTVM Virum imperio dignum viuis quaſi coloribus exprimere, nimis operoſum eſt. At cùm ſingulare labor hic operę pretiũ pariat, decet profectò rem tantam propitio Deo moliri, nec animum prorſus deſpondere. Ex ipſo enim exprimendi conatu ſpes oritur ſaltem adumbrandi: vt labor noſter viris pijs, ac ſapiẽtibus probandus ſit. Boni ergo Principis mores pingendi, qui perfectæ animi corporiſque proprij cultu

ræ consentiant: Christus quippe ab studio perfectionis Principes neutiquã explosit. Neq; fas est, excusationes varias ipsi prætexant, quasi meliora consilia ad eos minimè pertineant. Ecquid enim Principum sublimitate dignius, quàm qui populis dignitate multùm antecellunt, vitę integritate tantũdem excellant? Eximia christianæ perfectionis dignitas, quæ Principatum exornat, ob oculos versetur.

Cap. II.

Crebra Diuinę Maiestatis cogitatio.

Indomitum mortalium genus est, ex quo diuinæ legis iugum excussit. Fit autem natura hominis efferatior, dum assuescit imperio. A quo enim coercebitur? Quapropter saluberrimum consilium sit Principibus, quibus terra paret, caput in cœlum tollant; & castum diuinæ maiestatis timorem edificant. Qua de re cùm plurima dici possent, illud mihi sanè mirabile, & christianis Principibus ad æmulationẽ

pro-

proponenpum videtur, quod ante annos circiter ſeptem de quodam Indorum Orientalium rege, recentibus hiſtorijs memorię proditũ legi. Rex nempe ille ſuperſtitioſè adeò idolum diuinitatis imagine deluſus colebat, vt cũ per ſingulos ferè dies, ternis, aut quaternis horis ius diceret, frequentiſſimo populo ad tribunal confluente, decretos haberet Brachmanas (Sacerdotes videlicet ſuos) qui ei crebriùs, quam credi poſſit, inter ipſos iudicij actus, idoli nomen ſuggererent, vt ne dicendo quidem iure falſi numinis timor intercideret. Quid ergo par eſſet à noſtris effici? Penſitent rarum exemplum hoc cenſores orbis: qui vtinam haberent fidiſſimum aliquem è familiaribus, à quo Dei memoria excitaretur. Profectò pietas hæc in populos tanquàm ſulco ducta permanaret.

Cap. III.

Dei cultus internus.

DEI cultus alter internus, alter externus eſt. De interno nunc di-

cendum, qui solet incuria, vel neglectu passim interire. Porrò Principes negotia gerunt extricatu difficillima, numero plurima, pondere grauissima. Qua ergo ratione his se laqueis expedient, rebus modos addent, pericula prospicient, mala propulsabunt, res fœliciter absoluent, nisi Deum frequentissimè implorent, ac diuinæ sapientię candidissimam lucem gemitibus multis exposcant? Sanè ciuis quidam Romanus Senatu dignus, nunquam in Senatum ascendisse fertur, antequàm in sacello Iouis diù sedisset, quasi mentem ibi diuinam accepturus. Cur ergo christiani Principes, modico saltem studio, diuinæ bonitatis, ac sapientiæ scholam taciti non frequentent oraculum consulentes, vnde & animos proprios excolere, & bonum commune tueri, ac promouere perdiscant? Assuescant, precor, viri grauissimi cœlestibus oraculis, multiplici internorum actuum exercitio, vt rectè agant, seque ipsos, dum saluti communi nauant operam, ab interitu præseruēt. Quod si à me sciscitentur,

Aphricanus Scipio ex Plinio secundo, de viris illustribus.

tur, ecquis internus Dei cultus tantopere commendatus sit? responsio in promptu est. Cultus nimirum internus ex crebra Dei memoria proximo capite laudata, & internis actibus adorationis, fidei, spei, charitatis, aliisque similibus, ac denique ex perenni auxilij cœlestis imploratione conflatur. Qua certè in re planè maxima timēdum est, ne segniter versentur nonnulli orbis terrarum Satrapæ immenso negotiorum pondere depressi.

Cap. IV.

Dei cultus externus.

SANE si cultus ille internus semel animo hęserit, procliue erit externum persuadere. Affectus quippe qui altè insedit, exerit se in exteriores actus signis minimè leuibus, vnde conijci possit, quid intus delitescat. Res adeò per se honesta est, vt tametsi exempla prisca vel recentia deessent, deberet Principum animos perurgere ad pium affectum externè testandum. Quid enim,

rogo iacturæ faceret potétissimus quisque Princeps, ex vno, vel altero singulari pietatis iudicio, præter consuetos sibi modos, Deo cultum afferret? Porrò Constantinus ille cognomento Magnus, nihil se imperio indignũ admittere censuit, cùm diademate posito humi iacuit, & mox accepto ligone, ac bidente, terram in Vaticano eruit. Heraclius quoque, Chosroa Persarum rege deuicto, nihil maiestati dissentaneum se gerere opinatus est, quod Crucem Christi suis humeris referret in montem, quò eam primùm Christus ipse gestârat. Verùm hæc planè sint grandia, quæ animus audere detrectet: at minora, sed genere similia cur animus formidet? Huc Sacramentorum frequentia, Sanctorum veneratio, & id genus alia pertinent. Neque Reip. ex hoc capite timẽdum: experimentis quippe constat frequentibus, testatam eiusmodi actibus Principum pietatem immensum calcar populis addere, vt id sibi nobilissimus quisque honorificum ducat, quod à Principibus cernit honestum æ-

ſtimari. Si enim quas rex veſtes vſurpat, licèt nec auro intertextas, nec holoſericas primores omnes cupidè induunt, cur non & actus diuini cultus ingenuis viris planè dignos imitentur? Hæc, precor, ſedatis animis expendantur.

Cap. V.

Meditationis cura.

ERE Principum eſt, modicum tempus quotidie meditationi decernere. Nam præter propriæ conſcientiæ expiationem, luce diuina illuſtrantur, & negotia fœliciùs expediunt, Deo, per ſtatum tempus, propitiato. At tempus, inquiunt, minimè ſuppetit. Verùm obiectio hęc non tam elidenda, quàm cōdemnanda eſt. Rogo enim: ſi negotijs multis, quibus diſtinentur, fieret acceſſio vnius, è quò vel honoris, vel auri ſplēdor eluceſceret, an obtenderent eam temporis excuſationem? Ipſi certè norunt, ſe negotijs multiplicibus ferme oppreſſos, accedentia negotia neutiquam reſpuere, temporisquè reliquias

furtim arripere. Cur ergo æternæ salutis gratia, vel succisiuum horæ quadrãtem considerationi non deuoueant? Sint, precor, Principes suæ salutis, & officij memores; & summo saltem mane, Principem quendam (Iob scilicet, quẽ regem fuisse, non leuis coniectura est) imitentur; holocaustaque spiritualia immolare nõ abnuant, quæ sibi, populisque proficiant. Erit verò ad rem maximè, si in locum aliquem ab strepitu aulicorum remotissimum se, decretis horis, abdere assuescãt Id autem, quod summopere in hoc genere commendatur, fidissima designati temporis quãtumuis exigui obseruatio est.

LXX. Interpret. ita senserunt.

CAP. VI.

Moderatio Passionum.

INTER sæuientes precellas clauum regere, profectò difficillimum est. Ecquando verò Principibus negotiorum fluctus non illiduntur? Porrò perenniter nauigant, & tumentium aquarum vorticibus correpti penè merguntur.

Quo

Quo circa tempus debét anteuertere, ac de futuris euentib. cogitare: vt cùm importunè interpellati, cum parùm liberaliter habiti, cum tædio affecti, alijsque motibus infeſtati fuerint, appetitum irritatum intra rationis orbitas cõtineant, & feroces motus ſpei, audaciæ, iræ, cæterarumque paſſionum, ne vehementer erumpant, chriſtiano ſenſu componant. Meminerint ſe mortales eſſe, aliosque vel æquales, vel maiores, poſt titulos multos, & nominis claritatem, calamitosè interijſſe. Caueant, ne degenerent in Pharaones, Antiochos, aut Nerones. Quicquid agant, iudicio pio temperent: & quamuis paſſiones indomitæ fremant, diuinæ vltionis recordatione, externè ita corpus, geſtusque moderentur, vt ij, qui cum eis verſantur, nihil turbulentum deprehendant. Non habenda neglectui hæc moralis doctrinæ pars, quæ licet interiores motus non continuò ſedet, ſic tamen externum ſeruat decorem, vt Principes quaſi diuinos homines haud paſſionib. obnoxios populis mirãtibus repræſen-

tet. Non huc Ethnicum aliquem intexam, cùm è nostris non desint recentia quoq; bonorum Principum exempla. Studium consulitur, & imitatio, quæ ferarum gentium victorijs antefertur, vt non malè cecinerit ille:

Fortior est, qui se, quàm qui fortissima vincit.
Mœnia, nec virtus altiùs ire potest.

Cap. VII.

Cultus Virtutum.

PRæscribendus hic virtutum cultus viro bono consentaneus: vt Princeps statuat, se populis non benè imperaturum, nisi animũ principio suum veris virtutibus excoluerit. Quale quippe ius dicet, nisi sobrius, castus, patiens, mitis, cæterarumquè virtutum, quæ virum bonum efficiant, opes primùm exquirat? Porrò hac virtutum armatura septus facilè struet sibi gradum ad eas perquirendas, quibus populos moderetur. Labor hic ab ætate tenella subeundus, ne lõgo temporis excursu ingenio callus obducatur, qui ne impacto quidem ferro possit excindi.

Cap. VIII.

Verba qualia.

EXpolitus, affectatusquè sermo Principum grauitatem, ac dignitatem minimè decet. Habet quippe idiomatis natiui expolitio nescio quid fœmineum, quod virili animo congruere vix possit. Et sanè quicquid de huius controuersię genere asseratur, exploratum est, viros eos, qui comptè dicunt, apud sapientes in suspicionem incidere, ne forte, qui verborum nitore, artificioquè capiuntur, res grandes, ac serias ignorent, aut leuiter attingant. Sit ergo Principis sermo, prę sertim dùm vulgariter loquitur, sine affectatione castus. & intellectu facilis. Quòd verò ad sermonis modum spectat parcè, sedatequè loquatur: sintquè verba suauia, & animi lenitatem præferentia. Verba tamen contumeliosa, violenta vocis contortio, ac vociferatio intemperantis animi indicia planè deformia sunt, viris que fortibus, & magnanimis indigna. Hæc igitur caueant Principes christiani,

ni,quos fortitudine,ac magnanimitate decet excellere.

CAP. IX.

Intuitus qualis.

BARBARORVM regum eſt, toruo intuitu timorem incutere. Sic Aſſueri intuitus à Scriptura ſacra deſcribitur in hæc verba. Cumque eleuaſſet faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicaſſet, regina corruit, & in pallorem colore mutato, laſſum ſuper ancillulam reclinauit caput. En, quem è populo nõ terruiſſet, qui intuitu terribili pene exanimauit? At barbaris fortaſſe parcendum, quòd inculti errent in ijs, quę vel politicè agere mutato vultu deberent: chriſtianis verò Principibus tetrior nota ſit, truculẽtum præferre vultum, poſtquàm & cultura non deeſt, & orthodoxæ fidei luce, rei deformitatem agnoſcunt. Oculi ergo Principum noſtrorum nihil crudele, nihil ferum, ſed pium, miteque prætendant, vt ingenuè agant, populique pectora demulceant. Abſit quoque grauitas in

Eſther 15.

aſpectu

aſpectu nimia: abſit & circumſpectādi, caputque celeriter huc illucue torquẽdi leuitas. Sit intuitus ita grauis, vt & ſyncerus, placidus, modeſtus: quo certè vno animos vehementer afficient.

Cap. X.

Audientia qualis.

SIVE læta, ſiue triſtia nuncia; ſiue opportunos, ſiue importunos poſtulatores Princeps audiat, ſiue libellos ſupplices ſecretò, aut palàm accipiat; ſuperciliũ contractum, geſtus iracundię indices, & acria reſponſa vitet, benignitatemque præferat, qua temperet grauitatem: quæ ſanè temperies viro grandi, ac magnanimo planè digna eſt, ſimillimaque cœlo, cui elementorum inferiùs reſidentium commotiones nihil de ſerenitate decerpunt.

Cap. XI.

Inceſſus qualis

CELSITVDO Principum non eſt ea, quæ harmonicum aliquem in-

cedendi modum, incessui virorum grauium aduersum noua forma requirat. Ecquis enim nō liquidò perspiciat, affectationem hanc parùm esse virilem? Non sermonis ornatus, non intuitus, aut incessus, sed dignitas sublimior Principem cæteris hominibus anteponit. Quo circa vitia omnia, quæ synceros in hoc genere oculos offendunt, excludenda sunt: & medium tenendum ne videlicet incessus in celeritatem, tarditatemuè degeneret. Celeritas quippe leuitatem, tarditas odiosam grauitatē arguit: illa contemptum, hæc tędium parit: vtraque actionis moderationem, ac decorem extinguit. Non tamen dedecet, in rebus turbidis, vbi periculum Reip. imminet, aliquantùm festinare, vt populus animaduertat communem salutem Principi esse cordi, quem à sedato incessu præsens aduersitas communi bono inimica deducit. Sic in castris aut in obsidione vrbium, strenui Principes absque grauitatis decremento, omnia expeditè obeunt, & consilio, præsentiaquè tuentur.

Cap. XII.

Corporis cultus qualis.

PRINCIPES boni, cum ſeria negotia gerant, corporis cultui ornatuiuè ſtudere vix poſſunt: neq; ſi poſſent, id niſi parcè in animum inducerēt. Videntur hæc parua viris magnanimis, & in animo veris virtutibus excolendo ſe totos exercent. Ne ergo Principes chriſtiani, in corpore veſtimentis interpunctis exornando multùm operæ ponant, curentuè ſit ne veſtitus auro intertextus, opereuè phrygionico variatus. Sat eſt, ſit abſq; affectatione pretioſus, vt dignitati cōgruat. Neglectus autem, & ſqalor minimè commendatur.

Cap. XIII.

Menſa qualis.

MENS Principum vigil, & ad ferendum vbiq; iudicium expeditâ ſit, neceſſe eſt. At qui poterit rectè cenſere, qui ſe mero, & epulis obruit? Natura certè huiuſmodi oneribus prægrauata,

tantùm abest, vt ad honestum diiudicã-dum perspicax sit, vt belluarum ritu in omnem se turpitudinem præcipitet. Quapropter bonorum Principum mẽsa non tam ferculorum numero, aut lautitia, quàm moderato ciborum appositu, & frugalitate instruenda. Diuinæ maiestatis timor deberet epulas Principum condire, atque metiri, ne ruerent in præceps, quod portentosa Septentrionis mensa peruincit. Breuis admodum vitæ periodus est: incitamur ad cursum, quem nemo vel Princeps, vel plebeius nisi pondere nimio exoneratus conficiet.

Cap. XIV.

Animi remissio qualis.

MODERATA animi fessi recreatio (quæ virtutis Eutrapeliæ actus est) Principibus iure summo debetur: vt omnino ęquum sit, vel harmonico tibiarum concentu, vel honesti ludi genere aliquo, vel alia negotiorum incursantium intermissione vires fractas reficiant, ne oneri tanto, quod Reip. gratia

geſtant, cum boni communis iactura ſuccumbant. Quicquid autem viris ſapientibus, ac pijs in hoc genere diſſentaneum eſt, grauiter reſpuendum.

CAP. XV.

Colloquia qualia.

SOLENT Principes à prudentia, & reb⁹ geſtis laudati, ſiue domi, ſiue foris verſentur, eas horas, quibus negotijs vacatur, cum viris multiplici litteratura, virtutum cultu, & rerum experientia eximijs collocare, vt ſuauiter multa diſcant, & ingenium excolant, quod laudi aſcribēdum. Colloquia verò noxia ſeuerè prohibenda, cùm bonos mores corrumpant.

CAP. XVI.

Amicitia qualis.

HÆRENT altè amicorum virtutes, ac vitia, quæ quaſi contagio necant: quapropter Principum amicos oportet eſſe inculpatiſſimos. Vbi verò amicos eiuſmodi nacti ſunt, amicitia fidiſſi-

mè colenda, atque ita ijs vtendum, vt nihil ab eis, nisi honestum requiratur. Cauendum autem, ne antiquiores amici leuibus de causis deserantur, néue quicquam aduersus fidem diu probatā temerè credatur.

Cap. XVII.

Modus agendi qualis.

SI Princeps agat cum alio Principe, cui paret, modestia tum in sermone, tum in corporis gestu obseruanda. Si cū æquali Principe, comitas quędam virilis exercenda, quæ placeat, seruetque decorum. Si cum inferioribus, benigni tati grauitas concilianda, ne terreat, sed animos alliciat. Expeditque non parùm, modos agendi suaues, absque dignitatis decremento excogitare, quib⁹ animi vltro ad imperata ducātur. Quocirca maiestatis affectatio vitanda, ineundusque modus quidam hominum ingenio attemperatus, vt sine austeritate sermonis, vultuúe toruo, Princeps assuescat non tam imperare, quàm pe-

tere, siue quodammodo rogare. Obseruatio hæc sanè perantiqua est, quam expressit Ethnicus ille in hæc verba.

Dictus & Amphion, Thebanę conditor arcis,
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quò vellet.

At modus hic sensu christiano fit multò suauior, & flectendos, molliendosque animos efficacior.

OECONOMICA MODERATIONI AVLÆ Principum destinata.

CAP. I.

Oeconomica distinctio.

NON HVC PARS OEconomiæ illa obtrudenda, quæ horrei, promptuarij, variæq; supellectilis procurationi debetur, quã Principes fido, prouidoq; rei familiaris administratori demandant: sed pars illa nobilior, de qua sępe ac seriò cogitare Principes deceat. Hanc in pręcipua capita diducere, vt faciliùs memoriæ imprimi, recoliq; possit, consilium est.

CAP. II.

Accurata liberorum educatio.

PATERFAMILIAS bonus Princeps sit, necesse est: quam enim spem de recta Reip. moderatione excitabit, qui domui suæ pręesse nescit? Prima

verò

verò inter domesticas curas liberorum educatio sit, vt bonus Princeps inculpatæ vitæ exemplo, & opposito, repetitoque admonitu ipse, quoad possit, liberos ad honestum instruat, laudatissimosq; à pietate, ac doctrina illis eruditores assignet, à quibus tenella ætas castum Dei timorem ediscat. Excolatur quidem ingenua proles liberalibus disciplinis, vt ad futuros euentus comparetur: at cura potissima in animo rudi ad pietatem informãdo, & exorbitantium motuum fręno ponenda: ne pueritia licentiæ assuescat, fræniquè impatiens natu maior euadat.

CAP. III.

Qua litteratura liberi instruendi.

OPTANDVM sane, vt christianorum Principum liberi ingenium varia disciplina excolant, & pro mortalium captu omnia norint; vt sapientes Reip. moderatores euadant, quod ad Principatus perfectionem procul dubiò faceret. At cum exigua vitæ perio-

do, rerumq; grauiorum molitione cohærere nequit tam multiplex litteratura, quam vix alij, curis omnibus ablegatis, prolixo agone perquirunt. Delectus ergo habendus est: & post latinæ, grecęq; linguę, Rhetoricę, ac Dialecticæ notitiam, aliquid è Iurisprudentiæ fontibus hauriendum, quod ad exercēdum spectet imperium. Quod verò ad rem philosophicam, & theologicam pertinet, è re communi videtur, si à præceptore aliquo insigni, superuacaneis, ac inutilibus controuersijs consultò reiectis, quæ grauia, fructuosa, & solida sunt compendio tradantur: vt Principes ad omne iudicij genus comparati, perspicaciùs cuncta discernant, & fœlicius imperent. Non hîc tabulas geographicas, Sphæras, historias, & eiusmodi alia leuiora commemoro, quę sunt grauioribus scientiis adiuncta, tanquam picturæ πάρεργον.

Nimirùm hæc, vt seriis studiis tempus adimere non debent, ita neque succisiuis horis reppellenda. In his tamen omnibus cauēdum, ne ob sermonis ca-

ſtitatem ſcriptores parùm caſti auidiùs, quàm decentiùs arripiantur. Cauendũ item, ne geſta Ethnicorum, quæ in tyranidem vergunt, aut in alia vitia degenerant, per incautam hiſtoriarum lectionem animis iuuentutis adhæreant: e contrario nauanda opera, vt res geſtæ, quibus *P*rincipes vitę ſanctimonia eximii claruerunt, animo inſculpantur. Summopere quippe confert, exempla præclariſſima ad imitationem ob oculos poſita contẽplari, vt anim⁹ à primo ætatis flore diſcat, & exquirat honeſtũ, noueritq; quibus veſtigiis inſiſtere debeat.

Cap. IV.

Quibus præſertim virtutibus liberi ornandi.

CONGRVVNT maximè liberali iuuẽtuti virtutes eę, quę animum, corpusq; à fœditate præſeruant: quib⁹ eò accuratius incumbendum, quò expeditior per eas via aperitur ad virtutes alias, quę Remp. ſiue collapſam reſtituunt, ſiue nutantem ſuſtinent, ſiue in-

tegram tuentur. Ergo Dei veneratione, ac timore altè impresso, frugalitas, sobrietas, castitas perquàm strenuè colēda. Corpus quippe dapibus benè fartū, caputq; penè temulentum, velut oppilatis sensuum ostiis, omnem disciplinā excludit: tantùm abest, vt iustitiam vel decernat, vel discernat. Obscœnitas quoq; omnis animum excęcat, ne honesti rationem internoscat, nedum exquirat. Iam verò pueritia, & adolescentia temperantiæ assueta facilè addiscit proprias boni Principis virtutes, quas in politico tractatu trademus.

Cap. V.

Famuli quales.

ET numerus, & probitas familiæ ad trutinam examinanda: ne Princeps, qui, quod ad se attinet, pietatem colit, inculti famulitii reus fiat. Pij planè Principis est: idoneo famulorū numero pro ratione dignitatis expēso, neminem ad famulatum admittere, nisi quem integritas vitæ commendet. Ij ergo seligen-

di,ac remunerandi, quos Dei timor, otij fuga, Sacramẽtorum frequentia, ingenij, ac doctrinæ laus facit idoneos: qui verò vitiis ſordent, ab aula quantocyus arcendi, ne cæteros contagio ſuo turpiter inficiant. Quò tamen ij, qui inculpatè agunt, otio minimè torpeant, varijs exercitijs ad pietatis, ac doctrinæ decorum excitandi ſunt.

CAP. VI.

Corporalia liberorum, & ingenui famulitij exercitia.

EXERCITIA, quę ad animum excolendum pertinent, ad ſcripti huius calcem tradentur, corporalia nunc præſcribenda. Nocet mollis educatio, & ad menſam, & ſomnum ſcrupuloſa decretarum horarũ obſeruatio. Eo quippe ipſo fiunt ingenui pueri laboris impatientes, & morbis obnoxii, ſi negotiorum occaſione cibum, ſomnũuè prorogent, vel iis parciùs vtantur. Quamobrem ad ſpontaneas horarum tranſgreſſiones, inediã, vigiliam, æſtus,

frigorisq; tolerantiam erudiendi, & laboriosis exercitijs addicendi, qualia sunt venatio, iaculatio, equitatio, lucta regibus orientalibus creberrima, & ad longiorem vitam, valetudinemquè appositissima: præterquam quòd hisce exercitijs, quæ cum palatinorum cœtu in hortorum vijs, medijsuè areis frequentari possunt, ad egregios fortitudinis, ac patientiæ actus iuuentus benè afficitur. Quod obseruasse videtur ille, qui cecinit.

Ante vrbem pueri, & primæuo flore iuuentus
Exercentur equis, domitantquè in puluere currus,
Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, luctuquè, ictuquè lacessunt.

Sed melius Dauid, qui præcepit, vt doceret filios Iuda arcũ, sicut scriptum est in libro Iustorum. Et quidẽ exercitia hæc exornantur pietate, dum in scopum fidei propugnandæ, vel propagandæ destinantur, Principibusq. sæcularibus apprimè congruunt. Principum verò ecclesiasticorum familiam lectio aliqua eruditionis variæ, cantus, licitus aliquis ludus, & id genus alia decent.

2. Regi.

CAP. VII.

Currus & equi.

NVMERVS ornatusq; currium, & equorum christiano sensu temperandus, qui neq; abusum Ethnicorum, neq; fastum præferat. Quod cum laude obseruari cernimus à Principibus, quorum fama non ab ascititia maiestatis ostensione, sed à virtutibus eximijs orbe toto percrebuit.

CAP. VIII.

Aula.

PRINCIPIBVS solemne est amplas ædes è quadro ad imum lapide, è lateritijs mox parietibus, cum clau-stro latè patenti, columnis marmoreis, vel pilis purissimo albario tectis, & in læuorem adductis per quaterna compluuij latera splendentibus extruere, mirabili architecturæ peritia per testudines, coronides pergulas, cæterasq; ædificij partes sese prodente. quæ oculos pariter, & animum oblectet.

Hic nihil temerè carpendum: sed insistendum, optandumq; nihil ibi posse circumspici, quod aulas Principum christianorum minimè deceat. Laus in hoc genere debetur ijs, qui non sibi, sed Reipub. ad templorum, vrbiumq; decorem dignitati congruentem ædificant.

CAP. IX.

Oratorium.

PIETATIS argumentum est, in abditissima totius aulæ parte oratorium extruere, ac Sanctorum reliquiis, imaginibus, & alijs pietatis incitamentis exornare: vbi Princeps negotiorum voluminibus se furtim eripiens diuinã maiestatem precetur, agatquè de salutis æternæ causa quàm impensè poterit. Solent timorati Principes in huiusmodi recessu corpus aliâs molliter habitum verberibus castigare, & vim lachrymarum profundere: quòd recentibus quoque exemplis exploratum est.

* * *

Cap. X.

Sacellum.

Expedit profectò, in loco maximè idoneo sacellum construi, ac exornari, vbi Missæ Sacrificio Princeps, familiaq. intersint si Ecclesias petere, per negotia minimè liceat. Solent Principes pietate insignes, in eiusmodi sacellis conciones audire, & aliqua cum famulitio toto frequentare exercitia, qualis est solita Beatissimæ Virginis salutatio, ac litania. Quin & solemnissimis festis Eucharistiæ Sacramentum sumunt vel si Principes ecclesiastici sint, ipsi ministrant, familiamq. vniuersam recensent, ac in officio continent. Oeconomiæ genus laudatissimum est.

Cap. XI.

Bibliotheca.

Non ecclesiasticos tantum, verum & sæculares Principes benè instructa Sanctorum, Theologorum, Iuris vtriusq; prudentum, Philosophorum,

Histo-

Historicorum, aliorumque similium monumentis bibliotheca decet: vbi non iaceant libri puluere obsiti, sed pietatis, eruditionis, & animi gratia exerceantur. Curandum tamen ne coaceruetur noxia congeries librorum, qui amatorijs, vel magicis inuentis candidos, piosque animos inficiant, atq; dementent. Casta, piaque oblectamenta Principes decent.

Cap. XII.

Apparatus aulæ.

AD Principatus proportionem decoro aulæ ornatui consulendum, cauto nequid nimis: dignitatis nempe ratio habenda: decent quippe nonnullos aulæa serica filis aureis intercurrentibus distincta: alios coriacea non admodùm elaborata decent. Atque in hunc modum de tabulis pictis, statuis, sellis, lectis, cęterisque domestici apparatus, partibus ita censendum, vt nihil præcipiti consilio vituperetur: sed pietati, ac modestiæ Principũ credatur.

Vnum duntaxat improbandum, quod ad ſtatuas obſcœnas, à quantumuis egregio *Polycleto* ſcalptas attinet, quas à pijſſimis Principibus minimè ferendas omnino exiſtimandum eſt. *Præſtat* noui cuiuſuis Apellis, aut *Phidiæ* peritiam in Sanctorum, aliorumq; virorum fortium perſonis, & rebus geſtis exprimendis exercere.

CAP. XIII.

Veſtibuli laus.

PRincipum pijſſimorũ veſtibula modeſtè elaborata pro aſylo ſunt pauperibus, quorum vocibus, ſiue clamoribus perſtrepunt: gaudentquè ipſi quotidianæ beneficẽtiæ occaſionem nacti: quam identidem recolunt, firmiter ſperantes aulam miſericordia inſignem prouentu multo fortunandam, quod & ætate noſtra exemplis clariſſimis patuit.

Cap. XIV.

Horti.

NON continuò improbandi horti pensiles, ad mœrorem furtim exhalandum destinati, vt animus ad resumẽda negotia fiat alacrior. Non horti latiores vel aulis adiacentes, vel dissiti, vbi opere topiario myrti, vel aliarum tonsilium plantarum orbibus varijsq; flexuris areæ ad proportionem figurẽtur, è quarum centro fons aliquis subterraneis fistulis ductus erumpat. Non tophi àquibus aqua guttatim destillet, vel in morem imbris, tanquàm è nube solis radijs resoluta spargatur. Hæc pro ratione causæ, & circumstantiarum æstimanda, ne pręcipiti motu vitio vertantur. At minimè prosunt statuæ læuigatæ, quę castos oculos offendant, & incautos animos pelliciant. Longi calles arborum serie hinc inde ad lineam sata stipitibus æquali incremento surgentibus, & sese in ramorem ambitum æqualem fundentibus, puriorem creant voluptatem, quæ Principum animos exhilaret.

Cap. XV.

Scrutinium Aulæ.

PRVDENTES porrò Principes, quaſi aliud agentes, aulæ partes obeunt, non ſanè vt minutiſſima quæque explorent, aut trutinent, ſed vt capita præcipua pernoſcant, familiamq́; excitent ad ſtudium honeſti, dum cogitat, cordi eſſe Principibus domus decorem, nihilq́; turpe tam oculatis cenſoribus poſſe celari.

POLITICA TRIPARTITA REIP. GVBERNATIONI deſtinata.

PARS PRIMA,

Quæ prænotiones, & præcipua quædam monita complectitur.

CAP. I.

Politicæ doctrinæ diſtinctio.

NOSSE GENVS REI de quâ cogites, operæ pretium eſt, vt idone⁹ fias æſtimator. Non hîc ea politica doctrina tradenda, quæ orbis terrarum partem non exiguam penè dementauit, quam plerique diuinæ lucis exortes eò collimant, vt opes, honores, voluptates imperando conquirant, vel immenſis conatibus augeant, & in poſteros, ſimulata æternitatis imagine, deriuent. Huc incumbit cura ferè omnis, arcium extructio, ærarij acceſſio,

mili-

militum delectus, exterorum fœdera, belli apparatus, amicorum consilia, & quicquid antiquo Ethnicorum ritu seruatum, vel instauratũ est. At ciuilis doctrina, de qua scribere paramus, excelsior multò, & castior est, quòd nihil prorsus admittat sordidum, quod Religionis christianæ puritatem dedeceat. Ingenuè nimirum intuetur, ac perquirit honestum: opulentiam, nominis celebritatem, & oblectamenta ita demum admittit, vt pietas caput efferat, non tã ferro, quam custodia diuinę legis armata: & militiam, togamq; ita moderatur, vt nihil faustum cum iniuria Numinis coalescere posse persentiat.

CAP. II.

Politicę doctrinæ scopus.

SParta Græcis, Roma Latinis exemplo esse possint, vt quisque dignoscat, quousque ciuilis doctrina olim celebrata pertingat. Profectò Spartę obseruatione legum, Romani disciplina militari temporariam quãdam fœlicitatem pepererunt, quæ demum extincta est, molitoribus suis in sempiter

num incendium deuolutis. Et quidem, qui inter eos sapienter egerunt, Reip. pacem, nihilque ampliùs, aut speciosiꝰ cogitârunt. At hoc sat fuerit ijs, quos christianæ religionis celsitudo latuit, qui vota intra philosophicas metas cõcluserunt. Verùm Principes christiani, mox ac sceptro manum admouent, eas metas animo transcendant. Quod planè assequentur, si omnino decreuerint ita Remp. administrare, vt diuinæ Maiestatis cultum vniuersis orbis terrarũ bonis præferant: populosque sic moderentur, vt publica pietatis professione illos ad imitationem alliciant, studentes non pacem duntaxat temporalem exquirere, sed in pace æuo perenni cõstantissimè permansuram propositum mentis attollere. Quocirca ad rem erit, cùm ius reddunt, arma capiunt, vrbes muris ambiunt, hostes debellãt, seu denique aliud quiduis attentant, animo constituere, se illud, quicquid accidat, eò destinare, vt rebus pacatis, atque cõpositis, subditorum animos ad æternæ salutis lucra permoueant

Cap. III.

Studium pacis.

OMNIA pacem expetunt, pro suo quæque captu: pax quippe ad cuiusque rei bonum optimum, ac præstãtissimum pertinet. Et in Rebusp. genus quoddam fœlicitatis est, diuturna, constantique pace potiri. Pax quoque cum pietate coalescit optimè, quod ad politiam christianam spectat. Quocirca nihil non tentandum, & peruincendum, vt pax vel amissa reparetur, vel seruetur integra, & vires acquirat. E tribus ordinibus optimates à bono Principe consilijs imbuendi, ne velut pingues tauri, iugi impatientes, obuia prata pererrent, & Remp. perturbent. Ingenui piè afficiendi ad concordiæ studium honorificis præmiis, ac veris beneuolẽtiæ signis. Plebs multa dexteritate verborum, interdumque donorum, aliquoúe immunitatis incitamento demulcẽda. Quòd si primores, qui vulgus in partes discindunt, inter se discrepent, celerrimè accurrendum, animiq; diuortia cogitan-

tes quàm primũ Principis auctoritate placandi, vel compescendi, ne ignis discordiæ, tanquam violentis ventorũ flatibus abreptus, vicinis tectis adhæreat, & Remp. totam depascat. Omnis hîc mora noxia videtur: experientia videlicet teste multiplicis exit⁹ planè tragici, à leui discrepãtia plerumq; coorti. Principis ergo pij animus sit ad flam̃ulam quamlibet extinguendam velocissimus.

CAP. IV.

Belli fuga & Vsus.

PRINCIPIBVS christianis exploratum est, bellum ex eo esse rerum genere, quæ per se minimè eliguntur, aut optantur, sed quib⁹, necessitate vrgente, conquirendæ studio pacis, vtendum sit. Quamobrem parcè admodũ agendum, quantum scilicet fuerit satis ad propria bona capienda, vel tuenda, propulsandaq; mala ingruentia, quæ Reip. saluti aduersantur? quod exempli causa profertur, ne iustas omnes belli gerendi causas distinctè percenseam.

Vbi ergo bellum gerendum omnino ſit, chriſtiani Principis partes erunt, milites piè inſtruere, ne in ſpolia, & cædes oculos intendant, ſed in Dei gloriam, pro qua decertant, quoties pro iuſtitia ſuſtinenda confligunt. Seuerè ſcorta & pœanas interdicat, iubeatq; antequam ſigna cum hoſte conferant, conſcientiam pœnitentiæ Sacramento repurgent, diuinoq; Euchariſtiæ pane religioſè ſumpto ad prælium animosè proſiliant. Multa hîc ſubtexi poſſent, quę viris ſapientibus, quales Principes eſſe ponendum eſt, cordi ſunt, & ad pietatẽ inter caſtrorum diſcrimina alendam conferunt: at ſi pauca ea, quæ tetigimꝰ obſeruentur, ſperandũ procul dubio, piè compoſitis ductorum, ac militum animis, rem quoque militarem fœliciter ſucceſſuram.

Cap. V.

Conſilii æſtimatio.

PER pacis fœdera, belliq; diſcrimina Princeps nunc trabeatus, nunc loricatus incedit, vario euentu, ancipitiq;

consilio: neque res adeò leues cogitat, quibus discutiendis, ac peruidendis sat sit hominis vnius animus quantumuis prudens,ac perspicax. Cogitationes quippe mortalium timidę, incertæque prouidentiæ sunt, ibiq; salus,vbi multa consilia. Quamobrem pars magna cũmunis salutis consiliarijs optimis, & integerrimis seligendis posita est.Eos verò dixerim optimos, quos ambitio nulla , nullusq; priuati boni detorquet intuitus : quiq; nota probitate, ac Reip. studio, perspicaciq; iudicio, communẽ salutem ęstimare, & mala obstantia internoscere possint.Quo in genere ij excellunt, qui vitę sanctimonia clarent: nam, vt capita multa supprimam, habet hoc sanctitas spectata, atq; probata vt licet liberiùs sententiã dicat, animos Principum ingenuos tanquam oraculo intentos haudquaquam offendat. Habet & hoc, vt serpentia in Remp.mala, quæ ambitioso artificio Principibus celari solent,aperiat. Absit autem à bonis Principibus, vt ægrè ferãt syncera, piaque consilia suis opinionibus dissenta-

nea,

nea, si meliora sint; aut sententiam propriam auctorirate metiantur, nō rationum pondere, ac pietate. Nam si potētia in hoc genere abutantur, toruis oculis intuentes, aut verbis austeris repellentes, quos sibi accinere non cernunt, hoc ipso commune bonum labefactant. Profectò consiliarius prudens, pius, ac in sententia dicenda modestus, tametsi Principi non consonet, non modò patienter, verùm & humaniter audiendus est, vt salus publica illæsa consistat.

Cap. VI.

Legislatio.

MINIME dubitandum, quin prudens legislatio ad commune bonum tuendum, & amplificandum impendiò conferat. Oportet quippe nouis sanctionibus (quas & paucas, & selectas esse oportet) vetusta mala extirpare, & bona, quæ desiderantur in morem inducere. Inter leges autem christianorum *P*rincipium, illæ laudem primam facile promerentur, quæ ad pie-

tatem colendam diriguntur. Porrò ætate hac nostra impietas enormiter inualuit, & pleraq; flagitia adeo impunè perpetrantur; vt timendum sit, ne diuina Maiestas grauissimis iniurijs lacessita supplicijs horrendis vrbes aliquas euertat. Et vt manifestò rem totam exemplo conuincam, quis ita sit stupidus qui vsitatissimum blasphemiæ crimen in medijs Cathólicorum vrbibus contemplans diuinæ vltionis fulmina non pertimescat? Cùm ergo grande malum hoc, aliudúe simile cũ impunitate grassatur, christiani certè Principis partes sunt, legem seueram de vlciscenda blasphemia crimineúe alio, condere, ac fidissimè exequi. Hanc nimirum honoris diuini tuendi curām magna Deus prosperitate repensat.

Cap. VII.

Prouidentia.

INTEREST Reip. futuros euentus prospicere, & annonæ curam ita gerere, vt populus minimè grauetur. Solent autẽ boni Principes in hoc gene-

re nihil non tentare, vt populum alant, & exhilarent. Princeps bonus steriles annos suspicatur, timetq; ne ingruat, inopinata calamitas: atq; ideo vrgente populi amore prouidentiæ tempus solicitè anteuertit, vt ei congruat celebratum illud:

Quando ego non timui grauiora pericula veris?
Res est solliciti plena timoris amor.

Laus verò summa ijs debetur, qui exhaustis quoque suis horreis famem populi depellunt. Laudi verò huic coronidem addunt, cum inopes, penuriæ tempore, recenseri, pascq;i imperant.

Cap. VIII.

Decernendi modus.

VERSVM est in prouerbium effatũ illud: Matura deliberatio, celeris executio. Ergo, vt Princeps appositè ad Remp. decernat, ne festinet, sed cũctetur, consultet, cogitet, rerumque momenta æquis bilancibus expendat. Quod tamen consilium ita in grauioribus

uioribus causis vsurpandum, vt ad leues, expedituq; faciles minimè pertrahatur, ne Princeps fiat inuisus, & mora noceat. Iam verò, vbi deliberatum est ac decretum, quid fieri expediat, executio celeris commendatur.

Cap. IX.

Delectus ministrorum.

SApientis procul dubio Principis est, optimum habere delectum ministrorum quibus graues functiones demandet: quid enim prosit bene decernere, ac imperare: si ministri, per quos negotia expediri debent, desides, ignari, ignaui, immites, & alijs eius generis notis fœdati sint? Non seligendi tantum, sed explorandi, ne quid indecorum admmittant, vel segniter agant. Quia verò ex bono delectu spes propemodũ tota pendet, solent Principes boni, merita virorum, quos virtutibus egregijs excellere fama est, solerter exquirere, ac perspicaciter intueri, & quos probatissimos nôrunt, nihil eiusmodi

fortaſſe cogitantes accire : populiſq; præficere : quod inter Principum encomia ponendum eſt.

CAP. X.

Regendi modus.

IDONEVS regendi modus laudem facilè primam promeretur. Hîc ſcopo pacis propoſito, ex ſeueritate ac lenitate componitur. Proponitur primū ſcopus, aut finis pacis, quę in Rep. eſt id ipſum, quod in corpore naturali, ſanitas: vt enim ſanitas humorum & qualitatum, ita pax multorum animorum proportio, ſiue temperies eſt. Quapropter, vt prudens medicus, ſanitatis gratia, medicamenta lenia primùm admouet, ac iterat; quę ſi nō proſint, acria profert, putriaq; membra præcidenda cēſet, vt ſana præſeruet: ita bonus Princeps modos principiò mites init, repetitque ſi fortè ad Reip. pacem conferant; qui ſi minimè proficiant, proteruos, tanquam membra putrefacta ſeuerè præcidit: quod iā priſcus obtinuit mos, vt cecinit ille.

Tu regere imperio populos Romane memento.
Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem,
Parcere subiectis, & debellare superbos.

Modos hos Christianos sensus mirificè perficit.

PARS SECVNDA.

Virtutes, quæ à Principibus præsertim colendæ sunt.

CAP. I.

Obseruatio.

NON Vniuersas virtutes, quibus princeps exornari debet, sed aliquot selectas persequi consilium est. Hoc quippe nostro satis instituto: præterquam quòd qui paucas has exactè coluerit, cæteras omnes velut catenę orbibus consertas acquiret.

* * *

Cap. II.

Studium Prudentiæ.

PRudentia virtutum moderatrix, quæ Principum actus populi oculis expositos temperare, & adiectę gubernationis normam exigere debet, adeo imperio necessaria est, vt incassum quis laboret, quantumuis ingenio polleat, variáque disciplina excultus sit, nisi peculiari studio, ac obseruatione multiplici, eã virtutem humanæ vitæ, ac politicæ doctrinæ aurigam exquirat. Exquiret autem attento animo ex lectione varia, ex rerum, circũstantiarumq; expensione, ex virorum expertorum, seniorumq; consilio. Lectio sanè varia, velut pictura quædam viuis coloribus expressa, quid agendum sit, repræsentat, ex euentu simili: rectè quippe ab Imperatorum, Regumq; prudentiâ insignium gestis argumẽtũ ducitur ad euent⁹ similes: ideoq;. Principes nostri, qui prudẽti⁹ præsunt, antiqua passim exempla requirunt, hęrentq; cunctabundi donec

ijs repertis viam ſibi tutæ deliberationis aperiant. Rerum,& circumſtantiarum expenſio eò dirigitur, vt Princeps omnia circumſpiciens nullam ſollicitudinis partem ad bene decernendum prætereat. Circumſtantiæ nimirum ita rem eãdem per tempora varia diſcriminãt, vt eundem ciuem criminis reum nunc repentino ſupplicio plectere, nunc ad tempus pœna prorogata ignoſcere, nunc ad peiora damna Reip. vitanda abſoluere oporteat, colore quodam innocentiæ populis eleganter dicto. Expertos viros, ſenesque palam eſt, conſulendos eſſe, vt quæ ipſi habent explorata doceant, moneantque rerum varios anfractus, & exit⁹, quos inexpertis, & iunioribus incognitos eſſe, nemo eſt, qui ambigere queat. Senum ergo reſponſa æſtimanda Principibus, tantóq; auidiùs excipienda, quando ſalubriora, & ad futurorum euentum prænotionẽ aptiora. Verùm pars ſtudij huius potiſſima ſit, animo demiſſo Deum precari, &, quod Salomon fecit, ſapientiam enixiùs poſtulare, ad populum ſine propriæ ſalutis iactura moderandum.

CAP. III.

Prudentia erga Principes alios.

BINOS Principes profero, & eos, qui extra Remp. fortaſſe potentia pares, aut maiores ſunt, & eos, qui in Rep. ſupremo Principi parent. Erga externos, prudentiæ Chriſtianæ pars maxima eſt, eorum neminen lædere, itaque officijs demereri, vt mutuò beneuolentia concreſcat. Huc ſpectat exiguarum rerum, occaſio numúe contemptus, ne ſcilicet chriſtianus Princeps, leuibus de cauſis, aut per viſum, aut per auditum acceptis, belli ſementem ſpargat, & tragœdias excitet. Huc pertinent mutua dona ſyncerè oblata. Huc fœdera ſanctè percuſſa. Huc familiares litteræ ad amicitiam alendam deſtinatæ: aliaque ſimilia, quibus concordia pacta firmetur. At ſi externus Princeps catholicæ fidei hoſtis ſit, ita i ritandus non eſt, vt nec facilè ad amicitiam inuitandus, vel admittendus, ne ſocietas ea in fidei detrimentum vergat Quod verò ad Principes in regno pro-

prio agentes attinet, is Princeps supremus prudentissim⁹ erit, qui eorum animos ad pietatẽ primùm, mox ad temporalem communis boni statum tuendum, malumq; auertendum flexerit. Huc spectat familiaris cum eis agendi modus, ita temperatus, vt inuidiosam vnius præ cæteris æqualib⁹ communicationem excludat. Huc exemplũ vitæ inculpatæ, quæ ijs velut amplexu quodam imprimatur, in populũ deriuanda. Huc adhortationes dulcedine multa conditæ: & quicquid ad animos syncere demulcendos, Princeps prudens, ac pius excogitet.

Cap. IV.

Prudentia erga ingenuos.

PRVDENTIÆ, quæ erga *P*rincipes exercetur, apposite subtexitur ea, quæ ad regendos viros patritios (qui Reip. flos est) vsurpatur. Hic Princeps sapiens se beneuolum, & ad honores, ac præmia strenuis largienda propensum exhibeat. *P*eramanter eos excipiat, verbisq; suauissimis ad pietatem,

ac

ac res gestas hortetur. Ex hoc quippe genere viri fortissimi, terra mariq; fortunatissimi ætate nostra prodierunt; quos ad principatũ, cum familiæ splendore, & (quod excelsius) cum fidei catholicæ mira propagatione, virtus sola prouexit. Hos cernimus mirificè ad studium virtutis incendi, cum Principem magnanimum, & rerum consultũ nacti sunt. Quapropter *P*rinceps nobilitatem vrgeat his exercitijs, quæ viros fortes, ac inuictos creent; eiusmodi ferè sunt belli simulacra, & naualis industria; neque sinat viros grandibus natos, invtilibus expensis patrimonia prodigere, ac effœminatos effici. Huc confert ludis, conuiuijs, vestimentis modũ præscribere, fortes præmijs cumulare, & ignauos, quorum consilijs bona iuuentutis indoles corrũpitur, procul arcere.

Cap. V.

Prudentia erga plebeios.

Rectè Princeps aget, si se interdum populo spectandum exhibeat, deposita interim maiestate, supplicumq; postulata humaniter audiat. Prodest, exiguo cum comitatu, vrbem obire, & hilari intuitu plebeis arridere. Prodest vectigalium diminutio, vel ablatio. Prodest vbertas annonæ, & id genus alia, vt animaduertat populus, cum se Principē habere, à quo impensè ametur. Hinc exoritur mutuus populi amor, ac fides ad omnem euentum comparata.

Cap. VI.

Religio.

Qvicquid agat Princeps religionis christianæ neglector, aut immemor inglorius erit. Is verò nomen immortale parabit, qui suis conatibus vniuersis id potissimùm enitetur, vt religionis cultus altas radices defigat. Quo sanè cum studio mirificè cohæret honos sacris hominibus, & rebus impen-

ſus. Huc pertinet templorum, cleriq; æſtimatio, & omnium denique rerum, quę diuinæ Maieſtatis cultui addictæ ſunt quibus veneratio multa debetur.

CAP. VII.

Iuſtitia.

BONI Principis eſt, iuſtitiæ partes omnes explere. Non hîc immorandum in contemplatione iuſtitię commutatiuæ, quæ ad vniuerſos homines pertinet. Sat ſit admonere, vt quod ſuum eſt, cuiq; inuiolatè reddat, reddique aliis ſeriò imperet. Illud verò in primis agat, vt eam iuſtitiam, quæ legalis appellatur; eam item, quæ in diſtribuendis muneribus verſatur, ſanctè colat. Princeps quippe, quod ad legalem attinet, ſcriptarum legum velut anima eſt, debetque Reip. corpus vitali motu ad illarum cuſtodiam excitare, ac permouere. Quod verò ad iuſtitiam diſtributiuam ſpectat, exploret, neceſſe eſt virorum merita, & pro cuiusque proportione munia, præmiaúe decernat.

Vix enim credi poſſit, quàm fortes, ac induſtrios viros Reſp. producat, cùm idenea bonorum communium diſtributio animos ad grandia geſta perurget. Id verò quod de bonis conferendis aſſertum eſt, pari æquitatis ratione, ad inferenda reis ſupplicia transferendum. Vltio nimirum flagitioſis hominibus ad proportionem inflicta Rempub. expiat, & viam, ne in poſterùm audeant, intercludit. In iure dicendo ita Princeps iuſtitiam colat, vt exemplo luculento, Principatus ſui iudices, ad ius ſanctè ſeruandum adigat. Et quos parùm rectos, vel in iudicii forma, vel in cauſarum expeditione repererit, ſeuerè puniat: quos verò legitimè, pieq; officio functos reſcierit, honoribus cumulet, vt Reſp. iuſtitiæ luce reſplendeat.

Cap. VIII.

Clementia.

AEquitas accuratè ſpectata nequit reprehendi: ſummum verò ius, in vltione præſertim irroganda, ſolet vituperari.

perari. Ita videlicet ſupplicium inferri debet, vt meminerit Princeps omnem crudelitatis imaginem bono communi parùm proficere, aut certè nocere. Quod apud chriſtianos iudices pondus habet immẽſum, cùm mitem Chriſtum venerentur, nouerintq́; ſe homines eſſe ſupremo Dei iudicio tandem obnoxios. Et profectò tametſi nihil futuri iudicij diſtrictionem formident, præſens tamen populi affectus tener, ac pius clementiæ ſtudium ab eis requirit. Quemadmodum enim, quos crudeles Principes populus nouit, vel abſentes ipſe in tuto poſitus horret, ac refugit; ita è contrario, quos clementes expertus eſt, impenſiùs amat, & per diſcrimina quæque ſectatur.

CAP. IX.

Liberalitas.

QVod ad bonorum temporalium diſtributionem pertinet, non ſatis officio fecerit Princeps, qui iuſtè dumtaxat, ſed qui iuſtè, ac liberaliter egerit. Nimirũ qui cõmunia Reip. bona diſtri-

buit, propria verò tenaciter seruat, vel auget, auaritiæ suspicionem incurrit, & animos ciuium alienat, vel certè minimè conciliat. Quamobrem Principes, qui non tam corporibus, quàm animis, christiano sensu, imperare cupiunt opportuna largitione, & priuatos homines, & vrbes mirificè deuinciunt, innumerosq; suarum laudum præcones creant.

CAP. X.

Fortitudo.

PRINCIPES, quos populos togæ, militiæq; tutelares habet, viros planè fortes esse debere, omninò perspectum est. Ecquis enim dignè queat eloqui, quanti sit momenti, per oblatas belli occasiones, principem non consilio tantum verùm & exemplo præire, castra ducere, explosas glandes, tormentorum strepitum, & vniuersa mortis discrimina neutiquam formidare. Profectò Principis fortitudo exemplis probata viros inuictissimos in Remp. procreat, & ignauiam omnem expun-

git. Quòd si belli causa pia sit, eo ipso Principis robur è cœlo auctum maiora interdum præstat, quàm posse videatur; miramque nominis claritatem orbe toto diffundit.

Cap. XI.

Patientia.

Nimis vulgatum est, Principes, quò grauiora moliuntur, eò molestiora perferre. Nunc tristia belli nuntia, nunc primogeniti mors inopinata, nunc demersæ naues, & alii persimiles euentus animum grauiter afficiunt. Quamobrem ictus hi patiẽtiæ christianæ clypeo excipiendi sunt: & animus repente perculsus erigendus est ad omnia inuictè ferenda, & spem in vno Deo collocandam: vultus quippe Principis mœstitia concidentis Remp. totam deiiceret. Hinc liquet ad libellos supplices, & quotidianum tot postulatorum auditũ, quàm crebrò patientia sit exercenda, &, vultu læto, cum benignitate, ac lenitate concilianda.

Cap. XII.

Magnanimitas.

EXcelſo certè animo Principes eſſe par eſt, ad grandia proponenda, atque patranda. Nam qui eiuſmodi res cogitant, duce pietate, atque iuſtitia, & famam, & opes, & imperium amplificant. Horum mos nobiliſſimus eſt, honeſtum, non quà eſt honoribus, & opulentia conueſtitum, ſed quà per ſe lucet, intueri, perſequi, & cum iactura quoque aliorum bonorum exquirere. Virtus hęc grandia molitur, mediocria non curat, & aliarum virtutum conatus perficit, ad excelſa in quouis honeſti genere tentanda, & abſoluenda.

Cap. XIII.

Magnificentia.

DEcet Principes magnificentia, cuius eſt pietatis, & communis boni gratia, impenſis minimè parcere animumque ad templa, cœnobia, xenodochia, academias, & collegia

gia erigenda, & amplis redditibus alenda excelsè afficere. Hæc publicorum ædificiorum, viarum, pontium, aquæductuum curam suggerit, excogitatque multa, quæ ad Reip. vsum, ornamentũque pertineant.

Cap. XIV.

Misericordia.

MIsericordia, qua vniuersa Dei opera mirificè exornantur, propria Principum, & sanè laudatissima virt⁹ est. Neque ad rem hanc confirmandam alio vtar argumento, quàm voce populi acclamantis Principi, quem ad pauperes solandos, & fouẽdos nouit esse propensum. Hæc certè virtus regii diadematis splendor est: claritasque insignis Remp. honestat, dum Principis aula benignè inopes excipit, lætosq; dimittit. Quo in genere egentes consanguineos cęteris anteferre, ordo diuinę charitati, ac misericordiæ consentaneus est.

* * *

PARS TERTIA.

Vitia, quæ à Principibus præsertim vitanda sunt.

CAP. I.

Obseruatio.

NEMINEM CERTE FVGIT, Principum vitam defœcatissimam esse oportere, vt salus Reip. tuta consistat. Nimirum illorum vitia à populo concipiuntur, & infausto eduntur partu. quo nihil calamitosius. Ij ergo *Principes*, qui inculpatè imperare, bonumque commune tueri cupiunt, solerter caueant incitamenta vitiorum, ne quid impurũ se in animum insinuet. Quòd si (quę sors mortalium est) quandoque labantur, vigilantissimè se contineant, ne quid nisi candidum, & sanctum populus eis creditus suspicetur: neque enim simulatio hæc hypocrisi vertitur, sed officio. Possent quidẽ viri sapientes ex ijs, quæ bre-

uiter de virtutibus promptissimus, vitia declinanda prospicere: at nonnulla grauiora subtexere, operæ pretium erit.

Cap. II.

Superbia.

PAtitur nescio quid mortalis conditio, vt in celsitudinem Principatus euecta obliuiscatur sui, & in quandam confictæ diuinitatis similitudinem, imperii ac potentiæ pennis efferatur. Ægritudo hæreditaria est, cuius remedium christiana disciplina paratur. Hanc christiani Principes ediscant humanæ fragilitatis memores. Comprimant feroces animos Christi mansuetudine, diuinamq; maiestatem expauescant. Meminerint potentissimi regis Nabuchodonosor, qui cùm die quadã in aula sua quàm amplissima deambularet, superbia tumidus, vrbem circumspiciens, in hæc verba prorupit: *Nonne hęc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei*? Meminerinr hæc,

caueantq; ne vox è cœlo feratur: *Tibi dicitur, Nabuchodonosor: Regnum transibit à te &c.* Oportunissimum Principibus consilium esto, maiorem Numinis potentiam crebrò cogitare: nam quemadmodùm animus minora pertractans extollitur, quòd se illis prælatum cernat; ita maiorem potentiam attentè contemplans demittitur, quòd eam capiti incumbentem, & quasi minantem suspiciat.

Cap. III.

Adulatorum conniuentia.

Antiquissimum certè vitium adulationis iampridem in aulas Principum irrepsit. Patitur quippe mortaliũ Principum animus nescio quid tenerum, ac molle, quod hæret blande, dũ laudatur, tametsi ea se laude carere perspiciat. Faxit diuina bonitas, vt à Principum christianorum animis cuiuslibet assentationis assensus longè absit, & veritatem ardentissimè ament. Auertant, precor, aures castas ab huiusmodi blãdimentis: & adulatores eliminent.

Cap. IV.

Auaritia.

TVrpe ſanè vitium auaritia eſt, quod Principes chriſtianos pręſertim dedecet: neque ſatis exprimi poteſt, quam longè populi animos abſterreat. Credit certè populus, nihil ſe boni ſperare poſſe ab eo Principe, qui ad congerendas diuitias, inopumque proinde ſanguinē exorbendum procliuis eſt. Abſit ergo à Principibus, quos liberales, ac miſericordes eſſe oportet, nota hæc, quæ nullis artibus valet expungi.

Cap. V.

Prodigalitas.

MEdium tenet virtus liberalitatis: auaritia, & prodigalitas in extrema feruntur. Acciditque nunnunquam, vt Princeps, qui fugit auaritiam, ſuperuacaneis ſumptibꝰ prodigalitatem incurrat. Quapropter ſit Princeps æquus reddituum ſuorum æſtimator, pius, & liberalis expenſor.

Cap. VI.

Ambitio amplioris Principatus.

PRinceps, quem latioris imperij infestat ambitio, & sibi animi tranquillitatem adimit, & rem cæteris Principibus inuidiosam attentat: quod viris sapientibus, quibus hæc traduntur, compertissimum est. Qua enim ratione animo pacato quiescet, quem amplioris dominij libido contorquet? Benè scripsit ille:

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis,
Æstuat infœlix angusto limite mundi.

At Principes christiani, quorum animis pietas altè insedit, non ita torquentur.

Cap. VII.

Tyrannis.

VItiorvm aliorum seriem longam contexere superuacaneum videtur, si Princeps tyrannidem oderit. Cùm enim eo nomine inuiso significemus horrendum monstrum, quod spreta regni salute, curam in se omnem re-

flectit; sat erit Principes admonere, vt è contrario curam in commune bonum studiosissimè conferant: & vbi propria bona cum communibus pugnant, aspernētur ingenuè sua, & Reip. fidissimè prospiciant. Hęc vna compendiaria admonitio tota instructio boni Principis est.

PRÆFATIO IN PSALMVM SEPTVAGESIMVM PRIMVM.

POST QVAM DOCTRINA politica Principibus compendio tradita est, æquum videtur, boni Principis formam in Scriptura sacra psalmo septuagesimo primo expressam, subtexere; vt exemplar suũ Christum, supremum videlicet regem, castis oculis christiani Principes intueantur, & certatim imitentur: quemadmodum rex ille, qui psalmum prophetico spiritu afflatus conscripsit, egisse creditur, ad Israelis regnum florentissimum, ex lege temperandum, ac prosperandum. Canitur hic iustitia, pax, opulentia, victoria, multiplexque regni gloria, quæ bonos Principes ad obseruationem, & imitationem alliciat.

EXPLANATIO *IN* PSALMVM SEPTVAGESIMVM PRIMVM.

Deus iudicium tuum regi da: & iustitiam tuam filio regis.

PSALMO HVIC PRÆfigitur hic titulus: *Psalmus in Salomonem*: in eũ ſcilicet Salomonem, qui debellatis humani generis hoſtib⁹, pacem animis inuexit: nam & de Meſſia Doctores hebręi titulum interpretati ſunt; neq; enim fœlicitas, & opulentia, quæ in pſalmo eleganter exprimitur, Salomoni illi, cuius gloria demum extincta eſt, poſſit aſcribi, quẽadmodùm è cõtextu, & interpretamento liquebit. Tantumdẽ ergo dicas *Pſalmus in Salomonem*: ac ſi planiùs in hũc modũ efferres: Pſalmus collimat⁹, directusúe in regẽ Salomonẽ, hoc eſt, pacificum: qui videlicet,

domitis, ac profligatis humanę salutis acerrimis impugnatoribus, pacem suauissimam votis immensis expetitam in animos afflictos induxit. Hoc optauit impensè rex ille inuictissimus Dauid bellis gerendis assuetus, & natalis Christi cupidissimus: quasi liquidò per hoc ipsum testaretur, regnum illud suum, quamuis inter mortales florentissimũ, debere tandem loco excidere, vt regnũ Christi, non ferro, sed mansuetudine armatum, terrarum orbem subiugaret. Erupit ergo affectus impotés in hęc verba: *Deus iudicium tuum regi da*: hoc est: Æterne Pater, rerum conditor, & moderator, animaduerto orbem hunc nostrum funestis casibus obnoxium, varijs consilijs perturbatum, nequire pace diuturna, & optata fœlicitate fortunari, donec Vnigenitus tuus, pacificus nẽpe rex, è sublimi throno, vbi tecum res vniuersas moderatur, ad mortalitatem nostram delapsus, causas inter homines controuersas dirimat, proteruiam comprimat, iniuriam propulset, animorum perturbationem sedet, omniaq; pro tri-

bunali diiudicet. Da ergo, age iam, deter precor, iudicium tuum regi filio tuo. Præsta, oro, iustitiæ munus filio regis, filio videlicet tuo, qui rex immortalis, ac sempiternus es. Dicat ius, sanctè pronunciet, ac inculpatè Rempublicam administret.

Iudicare populum tuum iustitia, & pauperes tuos in iudicio.

EXPLANAT psalmographus quod versu primo expetiuerat, tanquam si rogatus, cur tantopere efferbuisset votis, & Christum regem optasset, responderet: Optaui equidem è cœlesti throno quantocyùs in terrarum orbem descenderet, vt exerceret partes iustitiæ, quæ inter mortales omnes neglecta, vel proculcata iacet, vt scilicet ius diceret populo, redderet cuiq; quod suum est, quod est proprium iustitiæ ingenium: & vt inopes, qui à potentioribus solent in iudicio per nefas opprimi, rex æquus protegeret, atque à violenta irruptione opprimentiũ eriperet Quod Christus inuisibili quo-

dam iudicio animas à dæmonum vnguibus eripiens, visibili quoque, dum inopes per Ecclesiæ iudices à criminationibus, & iniustis vexationibus eximit, crebrò efficit, in supremo iudicio id perfectissimè expleturus.

Suspiciant montes pacem populo, & colles iustitiam.

METaphora pulcherrima est à corporatis montibus, & collib⁹ anno fœcundissimo vernantib⁹, herbasq; salubres producentibus. Persimilis quippe fœcunditas à diuino vate translato sermone describitur, in regno Christi instar montis excelso, pacis, ac iustitiæ tum internæ, tum externæ feracissimo. Discrimen verò inter montes, & colles, loca videlicet editiora, & min⁹ edita, meritò expendendum est: quemadmodum enim in opificio naturæ, infimus hic terræ globus, vario partium suarum positu, ad decorem, hominumque vsum distinguitur; ita & Resp. distinctis ordinibus, & functionibus mira concinnitate discernitur. Profectò in

orbe terrarum, siue mox vt creatus est, siue paulò post, vbi imperatū est aquis confluerent in locum vnum; sic Deus molem hanc architectatus est vt montes in sublime quasi caput attollerent; quibus colles minùs elatos, ac deniq; devexa, & plana terræ loca supposuit, vt è verticibus montium, & collium coronis aquarum riui terram fœcundaturi decurrerent. Hæc est imago quædam graphicè picta Reip christianæ, quæ regis sui Salomonis. hoc est christi sapientia, ordine certè miro, in gradus, ac partes discreta est, vt pars vna in alteram influeret, & vitalis quidam spiritus à capite ortus membra omnia permearet. Et in ecclesiastica quidem hierarchia, montibus Pontifices summi, collibus cæteri antistites, locis planioribus populus christianus sacra suscipiens appositè notatur. In Rep. verò sæculari, Principes satis aptè montibus, proceres ab eis, vrbibus, ac tribunalibus præfecti collibus, populi planis terræ locis concinna varietate respondent. Dum ergo diuin⁹ vates sic

dam iudicio animas à dæmonum vnguibus eripiens, visibili quoque, dum inopes per Ecclesiæ iudices à criminationibus, & iniustis vexationibus eximit, crebrò efficit, in supremo iudicio id perfectissimè expleturus.

Suspiciant montes pacem populo, & colles iustitiam.

METaphora pulcherrima est à corporatis montibus, & collib⁹ anno fœcundissimo vernantib⁹, herbasq; salubres producentibus. Persimilis quippe fœcunditas à diuino vate translato sermone describitur, in regno Christi instar montis excelso, pacis, ac iustitiæ tum internæ, tum externæ feracissimo. Discrimen verò inter montes, & colles, loca videlicet editiora, & min⁹ edita, meritò expendendum est: quemadmodum enim in opificio naturæ, infimus hic terræ globus, vario partium suarum positu, ad decorem, hominumque vsum distinguitur; ita & Resp. distinctis ordinibus, & functionibus mira concinnitate discernitur. Profectò in

orbe

orbe terrarum, siue mox vt creatus est, siue paulò post, vbi imperatū est aquis confluerent in locum vnum; sic Deus molem hanc architectatus est vt montes in sublime quasi caput attollerent; quibus colles minùs elatos, ac deniq; devexa, & planà terræ loca suppofuit, vt è verticibus montium, & collium coronis aquarum riui terram fæcundaturi decurrerent. Hæc est imago quædam graphicè picta Reip christianæ, quæ regis sui Salomonis. hoc est christi sapientia, ordine certè miro, in gradus, ac partes discreta est, vt pars vna in alteram influeret, & vitalis quidam spiritus à capite ortus membra omnia Permearet. Et in ecclesiastica quidem hierarchia, montibus Pontifices summi, collibus cæteri antistites, locis planioribus populus christianus sacra suscipiens appofitè notatur. In Rep. verò sæculari, Principes satis aptè montibus, proceres ab eis, vrbibus, ac tribunalibus præfecti collibus, populi planis terræ locis concinna varietate respondent. Dum ergo diuin⁹ vates sic

precatur: *Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam*: idem est, ac precaretur: Summe Deus, enixè postulo, vt Rerumpulicarum Principes edocti iustitiam Vnigeniti tui, pacem è cœlo lapsam accipiant, in populum idonea gubernatione deriuandam. Posco etiam, vt rectores vrbium, iudicesq; ad tribunalia designati, à Principibus admoniti, atque animati iustitiæ cultum ediscant, & ius populis intemeratè dicere assuescant.

Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem.

MIrum est, quàm sæpe protectionē pauperum inculcet. Coniectandum proculdubiò inopes Christo Regi maximo cordi esse, quæ pijssima Principum eruditio est. Propheta ergo fausta nunciat, dum vaticinatur fore, vt in regno Christi, indigi, ac derelicti homines, tametsi cum potentissimis in iudicio confligant, causa minimè cadant. Et quidem Christus ipse exercuit iu-

ticium mirum pro pauperibus, hoc est hominibus diuinæ gratiæ opulentia carentibus: quos non ex operibus iustitiæ sed gratis saluos fecit, dum copiosa redemptione oblata sempiterno patri suo, Satanam humani generis dirissimum hostem, calumniatoremq; repressit. Verum vatis animus procurrit vlterius? sensit enim æquos iudices christianos, veros Christi imitatores, eo ipso, in litibus dirimendis, peculiarem inopum curam gesturos, quòd eos egestate squalere conspiciāt. Non sanèquòd in iudicio, inopum gratia ius violandum sit; sed quod inopia ipsa, diuitum, ac potentium viribus comparata, pios, ac rectos iudices excitet ad causas perspicaciùs explorādas, nè fortè obliuioni tradatur, aut habeatur neglectui inopis causa, quem fastus nullus, nulla remunerationis spes, lucrum úe commendat. Sic Iob, cum capite vigesimo nono dixisset: *Pater eram pauperum.* adiecit mox: *Et causam, quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam.* In hunc ergo sensum vates diuinus enun

ciat: *Iudicabit pauperes populi, &c.* quasi liquidò sic proferret: tribunal christianũ longè aliud erit ab eo, quod à diuinæ lucis expertibus nefariè vsurpatum est. Apud iudices quippe mortales, qui leges diuinas, æternam mercedem, ac vltionam ignorant, qui potentia excellunt, potiores existimantur, & impotentibus præferuntur: at iustitia, quam rex à me flagitatus in amplissimo regno suo stabiliet, adeò afficiet iudicum animos, vt à recto, nulla prece, vi, pretioúe deflectant. Verba igitur textus sic explananda sunt: *Iudicabit pauperes populi*: hoc est, iudicium gratia inopum, ac derelictorũ exercebit, ne iure suo expolientur: *Saluos faciet filios pauperum*: id est, nõ quouis modo inopes tuebitur, sed eorum quoquè liberos protegendos suscipiet: *Humiliabit calumniatorem*: hoc est calumniatores synecdochicè, singulari numero accepto pro plurali, falsos nempe delatores, qui afflictis audent inferre calumniam, quod vtinam iudices vniuersi perpendant.

Et permanebit cum ſole, & ante lunam: in generatione, & generationem.

PErgit regius pſaltes fauſta nuntia vulgare: cuius ſenſus eſt, non timendum, quod ſuperueniens poſterior iudex acta Chriſti reſcindat, quemadmodum inter mortales fieri conſueuit, vt priorum iudicum, aut prætorum facta poſteriores ob nimiam crudelitatem, aut Iuris corruptelam, aboleant. Profectò minimè verendum: nam quē Chriſtus abſoluerit, tutiſſimus erit, ac ſempiterna libertate gaudebit. Sic ergo textus exponendus eſt: *Et permanebit cum ſole, & ante lunam*: quaſi vates diceret: Rex, quem exopto, ac poſtulo, nullum ſucceſſorem patietur: nemoq; iudicio ipſius à tormentis exemptus, aduerſam vim formidabit, cum regem æternum, ac tutelarem immortalem nactus ſit. Permanebit quippe *Cum ſole*: hoc eſt, coram ſole, *Ante lunam*: id eſt, in conſpectu lunæ, tanquam diceret; Quamdiù ſolis, &

lunæ

lunæ facies seipsam ostentabit, tamdiu perstabit rex, quam expeto, ac implo-ro, eiusque tribunal pauperibus propitium, quod nulla potestas aduersa deturbabit. Verissimum est sanè vatis assertum, cum æuo sempiterno Christus permansurus sit. Quòd si verba textus de temporis excursu, qui vsque ad iudicii diem porrigitur, accipiantur, vt commodè possunt, sensus est, Christum in boni, æquiq; iudicis officio, quod in Ecclesiæ regno per christianos iudices exercet, perduraturum, quamdiu sol, ac luna, alterna diei, ac noctis vicissitudine orbi nostro prælucebunt.

Descendet sicut pluuia in vellus: & sicut stillicidia stillantia super terram.

Similitudo hæc, à campis imbrem sitientibus, & velut ore diducto postulantibus, petita, in rem a propheta prædictam, & exoptatam mirificè cõuenit. Terra videlicet nisi cœli clementia humectetur, ac fœcundetur, in puluerem dissipatur: neque pecoribus pabula, ne-

que

que hominibus fruges arefacta producit. Quocirca vbi aruit, & in rimas diffinditur, in cœlum hiare, & velut suspiria trahere ad clementiam implorandã, eleganter dicitur: quemadmodum vates ipse alibi significauit vsus hac metaphora, vt animum ad æterna suspirantem exprimeret, per hæc verba: *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.* Postquam ergo propheta Christi iustitiam vberrimam prædixit, vt indicaret, quibus desideriis humanum genus tanti regis aduẽtum expeteret, subtexuit hæc verba: *Descendet sicut pluuia in vellus, &c.* Vellus hoc loco, illum quasi terrę crinem, hoc est, varia herbarum germina, quæ rore cœli consperguntur, atque succrescũt, appellauit. Eiusmodi quippe vellera, in solo quoq; parũm pingui proueniunt: at exorto sole torrentur, & intereunt, nisi cœlum largè pluuiam effundat, aut certè copiosum rorem, quo herbarum caules humoris suctu pubescant. Quâ certè naturali obseruatione in vatis sensum nos ipsos insinuare poterimus. Natura profectò humana quanquàm

viribus

viribus attrita, nunquam adeò effœta fuit, vt virtutum ſemina in ipſa creatione impreſſa prorſus amiſerit; liberum videlicet hominis arbitrium attenuatum quidem, at culpa extinctum non fuit: quæ vniuerſorum Theologorum catholica conſenſio eſt. Modica ergo virtute illa, virtutisúe ſemente, potuit vtcumq; iuſtitiam colere, vt per Græcorum, ac Latinorum hiſtorias facilè patebit: Lacedęmonum nimirum iuſtitia in latarum à Lycurgo legum cuſtodia Romanorum quoq; iuſtitia in legum ſuarũ obſeruatione reſplenduit: at enim vellera herbæ exilia fuere act⁹ illi multiplices, à ſcriptoribus profanis tantopere laudati, ſi cum eo iuſtitiæ cultu, quem Chriſtus in Eccleſia regno inſtituit, comparentur. Cuius diſcriminis ratio theologica eſt, quòd iuſtitię noſtræ auctor decenſu ſuo, velut largo imbre, humani generis terram perfuderit, & naturales virtutum propenſiones inſtar herbæ enaſcentes, diuinæ gratię munere prefecerit, viribus nouis, quas natura proferre nequibat,

cœlesti dono additis; ad iustitiam christiano more colendam. Ex quo sanè perspici potest, quam esset in votis Christi aduentus mortalitatis nostræ toga intuendi. Hæc ergo vota porrò ardentissima significanter admodum exprimuntur per hæc verba: *Descendet sicut pluuia in vellus &c.* hoc est: Rex noster Salomon tempore per æternum senatusconsultum decreto dalabetur in hominũ animos arentes, ac steriles quemadmodum pluuia fluit in herbarum comas è terra exortas, ac humoris penuria languentes, vt animos fœcundet illos, & ad iustitiam exercendam vegetiores efficiat. Quod verò additur, *Sicut stillicidia stillantia*, eiusdem sententię repetitio est, more poëtico, simul & rhetorico. Subest interpretatio altera huius versus, quæ ad rem eandem amplificandam conducit. Alludit nempe vates ad vellus Gedeonis, quod cœlestem rorem abque vlla lęsione concepit, vt sensus sit vnigenitum Dei filium, humani generis regem optatissimum, illapsurum in

vterum

vterum Virginis intemerato pudore, ficut ros in lanę vellus, abſque ſectione, aut diuiſione vlla deſcendit. Explanatio hæc planè piiſſima eſt, & Eccleſiæ ipſius ſenſu confirmata per hęc verba: *Sicut pluuia in vellus deſcendiſti.* Confert autem ad rem eādem, vt diximus In hoc quippe Dei ſapientia, in Virginis vtero corporata eſt, vt inde progrediens iuſtitiæ regnum conderet, tantæq; virtutis cultum mortalium animis imprimeret: vt ex proximo verſu liquebit,

Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis: donec auferatur luna.

ECce, quo pacto, vota vatis explentur. Optârat ille, ac poſtulârat, vt tādem Chriſtus rex laberetur, ſicut pluuia in vellus: & nunc attexit rationem quæ ipſum ad id expetendum impulerat, in hæc verba: *Orietur in diebus eius, &c.* quaſi planius ita effaretur: Ratio, quæ me vehementer vrget ad Meſſiam votis immenſis depoſcēdum, iuſti-

tiæ vbertas eſt, quam prophetico lumine proſpicio. Nimirum, cum acceſſerit ille, & terram generis humani præſens excoluerit, mira erit iuſtitiæ, & pacis vbertas. Idoneus ordo, vt iuſtitia antecedat, lites componat, & iure ſui cuique attributo, diſcordes animos conciliet: & mox exuberet pax, à qua Salomonis cognomentum exortum eſt. Hîc ſubnotandum, iuſtitiam, & pacem à propheta decantatam duplicem eſſe, alteram, qua homines iuſti ſunt apud Deum ſecretiſſimo diuinæ gratię dono intus recepto, alteram velut aſpectabilem, quæ ſcilicet à Principibus chriſtianis eccleſiaſticis, ac ſæcularibus exercetur in Repub. temperanda, in legibus ſeruandis, in rerum contractarum fide tuenda, qua commune bonum, & ius quoque priuatorum perſtat illæſum. Quod verò ſubiicitur, *Donec auferatur luna*: idem eſt, ac diceret: Donec quieſcat luna, vſque ad ſupremam ſcilicet Iudicij diem, vbi diuinæ Maieſtatis imperio, auferetur hæc inconſtantia, ſeu varietas per incrementa, & de-

crementa lunæ. Tunc quippe, quod ad Remp. mortalium attinet, iustitiæ exercitiũ cessabit: at iustitia illa interna, & pax animorum Christi sanguine parta, per æternitatem absq; vllo defectu protendetur.

Et dominabitur à mari vsque ad mare, & a flumine vsque ad terminos orbis terrarum.

HIc palàm fit, psalmum hunc Salomoni vetusto non posse omnino congruere; regnũ quippe illi⁹, quamuis pacatum, & opulentum, angustis tamen finib⁹ circumscriptum, non potuit huius versus sensum æquare: regnũ tamen Christi, vt & antiquis monumentis, & recentibus constat exemplis, ab orientali oceano vsq; ad occiduũ procurrit, ac Indos vtrosq; complectitur: & à flumine Iordane, vbi fons sacri baptismatis consecrat⁹ est, ad extremas orbis terrarũ metas, summæ Triadis prædicatione, & baptismi aqua pertingit. Et quidem hæc periphrasis, qua regius vates amplissimum Christi

regnum deſcribit, non ad animorum tantum imperium, quod Chriſtus exercet, referenda eſt; verũ ad externam quoque gubernationem, eccleſiaſticorum, & ſęcularium Principum Chriſto parentium, quorũ Iuriſdictio illuc vſq; procurrit. Patet nimirum Indos orientales, & occidentales, qui Chriſto nomen dederunt, & à ſummis Pontificibus, & à catholicis Regibus inter Eccleſiæ alumnos, ſubditosq; ſuos recenſeri. Ex quo certè conſpicim⁹, vaticinium hoc verſu proditum, hiſce quoq; diebus expleri. Qua in re oculatè animaduertendum eſt, prophetam verſui proximo, quo iuſtitiam, pacisq; abundantiam decantauit, ſubieciſſe hunc, quo latiſſimum depingit imperium: quaſi manifeſtiùs oſtenderet, regna quęlibet iuſtitiæ cultu, paciſq; ſtudio non modò tuta conſiſtere, ſed fœliciùs amplificari: quod memoriæ chriſtianorum Principum inſculpendum eſt.

Coram illo procident Æthiopes: & inimici eius terram lingent.

ÆThiopum nomine non proprios dumtaxat Æthiopes, sed vniuersè locorum arentium, & squalentium incolas remotissimos, ac incognitos significat, quos vaticinatur florentissimo Christi regno collum subdituros: vt præter argumenta totius antiquitatis, ætas nostra peruincit. Sanè præter catholicæ fidei semina, quæ India vtraque concepit, si de propriis Æthiopibus sermo fiat, ætate nostra vulgatissimum est, Guineos, quos Æthiopes Hesperios Scriptores antiqui appellârunt, legationes plures instituisse, quibus ad fidem acceptam religiosiùs colendam, à summis Pontificibus impensè auxiliũ postulârunt. Quòd verò subiungitur: *Et inimici eius terram lingent.* eiusdem sententiæ amplificatio est: homines quippe barbari ab orbe nostro longè dissiti prædicuntur ea animi demissione adoraturi, vt terram in venerationis signũ osculentur, quod & historicè verum est.

Iam autem ex hac pereleganti ſubiecti-
onis deſcriptione duci poteſt argumen-
tum, ad iuſtitiæ culturam chriſtianis
Principibus efficaciùs perſuadendam.
Si enim iuſtitiæ cultui ſe totos dedere,
& pacis bonum promouere ſtuduerint,
& ampliorem principatum naſciſcen-
tur, & populos feroces, chriſtiana diſci-
plina lenitos, vectigales, ac ſeruituti
ſpontaneæ addictiſſimos habebunt.

Reges Tharſis, & inſulę munera offerrent: reges Arabum, & Saba dona adducent.

SVmmæ inter mortales fœlicitatis ar-
gumentum exiſtimatur, regem ali-
quem non modò peramplo, & pacato
regno potiri, verùm reges tributarios
vltro munera ferentes habere. Et ſanè
nihil ſublimius mortales futurorum
bonorum ignari expetere nôrunt, aut
exquirere. Profectò, quod ad Chriſti
regnum ſpectat, exploratum eſt, reges
Tharſis, hoc eſt, maris, qui videlicet ma
ri imperitarunt, & inſularum dynaſtas,

sponte ad fidem catholicam cõcessisse, & muneribus multis templa christiano ritu consecrata exornâsse. vt prętereã trium regum Magorum adorationem, sacramque munerum oblationem ab Ecclesia, pia huius versus interpretatione, solemni apparatu celebrari solitã. Quod verò psaltes ait: *Reges Arabum, & Saba.* ad rem eandem peculiari quadam obseruatione facit, propter Arabum aromata, & thus præsertim Sabæorum, quod ad diuinæ Maiestatis venerationem adoletur, præterquam quòd reges Sabæi, & Arabes in Christum credituri notanur: quod olim rei exitus comprobauit. Omnia ergo propheta complexus est, mare sub nomine, Tharsis, Insulas expresso nomine, continentem Saba, & Arabiæ nomine, vt per synecdochen, vniuersam terræ molem intelligas. Vndique videlicet prodiere, qui Christi diuinitatem, regum, & Ecclesiæ catholicæ disciplinam religiosè profiterentur. Ex quo traditæ doctrinæ non modica accessio fit, qua iustitiæ cultus commendatur: hinc enim effici so-

let,

let, vt Principes, qui in Rep. iustitiæ intentissimè vacant, Principes alios vectigales habeant, quorum opibus spontè oblatis, vel in tributum repẽsis, propria regna condecorant, atq; communiunt.

Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes seruient ei.

SEnsus versiculi huius adeo propriè Christo eiusq; tegno congruit, vt Salomoni non possit adaptari: patet quippe ex vniuerso terrarum orbe reges, ac gentes per temporum discrimina Christum coluisse, colere, & culturas esse, quod Salomoni minimè quadrat. Non est autem cur in huius versus expositione immoremur, cùm explanatorum versuum rhetorica quædam amplificatio sit, ad affectum excitandum, & Christi laudes celebrandas.

Quia liberabit pauperem à potente. & pauperem cui non erat adiutor.

VERSVS hic noua interpretatione non eget, sed obseruatione. Quotidie quippe Christus animorũ imperio inopes, hoc est peccatores à potẽte, siue tyranno dæmone eripit, & in Ecclæsia recti iudices derelictos homines à locupletib⁹, & violentis æquo iudicio liberare, cõsuescũt. Videtur certè vates diuinus pauperũ studiosissim⁹, dũ eorum auxilia tam sæpe commemorat: quod & superius annotauimus, & versu proximo mirificè confirmatur.

Parcet pauperi, & inopi, & animas pauperum saluas faciet.

FAmiliare est ijs, quos vehemens vrget affectus, rem eandem multifariam describere ad sensus exaggerationem. Hiç autem versus, vt & alij in psalmo hoc, de peccatorum remissione, ac sempiterna salute præsertim in-

telligendi. Parcit Christus dum crimina relaxat, & animum expiat: saluas facit animas, dum à pressura mortis, tartarique faucibus eripit, & victrices in cœlestem patriam introducit. Simile quidam in Ecclesia cernitur, dum Principes pauperibus debita condonant & vitam in discrimen adductam, à potentiorum manibus præseruant: quod se, pro munere, quod gerebat, Iob egisse testatur in hęc verba: *Conterebam molas iniqui, & de dentib⁹ illius auferebam prędã.* Cap 29

Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum. & honorabile nomen eorum coram illo.

NOn videtur propheta à pauperum fauoribus celebrandis posse deuelli. Hic apertè commemorat iniquitatẽ, siue iniustitiã, qua opprimuntur, quod bifariam exponitur. Nimirùm dæmon iniustus exactor, iniquè diuexat afflictos animos, & vsuras multiplices, hoc est, lucra sua, importuna infestatione extorquere pertentat: Christus vero

vti verus humani generis redemptor dæmonis impetum frangit, & oppugnatos homines, natura inopes, in libertatem vindicat. Vnde liquet: *Esse honorabile nomen eorum coram illo*: honorabile ἔντιμον, id est, pretiosum, magno scilicet sanguinis eius pretio cōparatum. Expositio altera ad visibile Ecclesiæ regnum, & christianæ iustitiæ exercitium pertinet: per hanc quippe virtutem homines egestate consumpti, non modò ab vsuris, sed ab iniqua exactione qualibet, vt ciues, ac patricii ciuitatis Dei à piis, iustisque Principibus illæso iure seruantur.

Et viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipso semper: tota die benedicent ei.

PRædicit psaltes regius hoc versu immortalem Christi à mortuis resurgētis vitam, hoc enim sibi volunt ea verba: *Et viuet*: quasi diceret: Non timendum Christo, pauperum tutelari, tanquam defuturæ sint ei vires ad boni regis, ac iudicis munus obeundum. Non defici-

ent:

ent: etsi enim mortem pro generis humani salute perlaturus sit: mortem tamen ipsam, quâ occumbet, resurgendo calcabit, condetq; Ecclesiæ regnum, quod non euertetur, ac viuet nunquam interiturus. Mundusque vniuersus agnoscet, & colet illum, vt vitę immortalis auctorem, atq; in eius fidei professionem afferet ei aurum Arabia, & laudes eius pii adoratores, munerumq; oblatores celebrabunt. Quod sanè vaticinium iam pridem impletum animaduertimus. Quod verò ait vates: *Adorabunt de ipso*: scilicet auro, tantundem est, ac si dixisset, cum ipso: simul quippe religio, & munus fidei profitendę destinatum commendatur. Adiunctum autem illud: *Tota die benedicent ei*: ad perennes orientalis, & occidentalis Ecclesiæ laudes, die nocteque repetitas pertinere videtur. Duo ergo encomia propheta coniunxit ad Christi regnum spectantia, munera videlicet, & laudes Christo Regi summo iure reddēdas. Sic sanè qui ad Christi exemplar iustè imperant, & muneribus, & laudibus augentur.

Et erit firmamētum in terra in summis montium, superextolletur super Libanum fructus eius: & florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ.

VAria est huius versus interpretatio: placet tamē duplex altera quę de vbertate spirituali, altera, quæ de temporali traditur: ita vt elegans hæc affluentiæ significatio à propheta descripta vniuersè de spirituali, internoq; animi pastu, quicumque ille sit, & de naturali quoque tritico queat enunciari. Vbi enim iustitia colitur, & pax à regibus christiano more sancitur, pauperumque tutela æquo iudicio suscipitur, cum spiritualis nutrimenti tritico notati vbertate, qua Deus piorum animos, instar montium, virtutum incrementis adultos roborat, & florere facit, affluentia quoque annonæ, mira Dei prouidentia cumulatur: quod à vate diuino hyperbolicè significatum est. Per verba nimirum illa: *Erit firmamentum, &c.* idem agit, ac si luculentiùs in hunc mo-

dum eloqueretur: Tanta erit terrę feracitas, vt montium cacumina, quæ solēt esse sterilia, triticum abundè refundant, cuius tritici fructus, *Superextolletur super Libanum*: hoc est, longiùs vincet fructus alios, quàm Libanus editissimus mons alios montes excelsos superat: cuius pastu florebunt, hoc est, vegeti, hilares, & quasi florentes incedent, qui sunt de ciuitate, hoc est, ciues Ecclesiæ, qui tanto bene valentes numero censebuntur, quanto censetur fœnum terræ, quod vbique absque numero prouenit. Porrò hebraicus populus, vt apud barbaros quoq; vulgatum fuit, dū Deum coleret, ac legem inuiolatè seruaret, temporalibus bonis à clementissimo Deo locupletari consueuit: quēadmodùm è contrario dum legis iugum excuteret, calamitates multiplices, ipsam seruitutem, ac necem identidem incurrit: vt mirandum non sit, populū christianum beneficijs maioribus obstrictum, dum pietati studet, secundis euentibus terra marique prosperari, dum scelerib. fœdatur, à fidei hostibus

cædi: quod Principum animos vrgere deberet, ad Dei cultum instaurandum, & alendum.

Sit nomen eius benedictum in sæcula: ante solem permanet nomen eius.

POstquam regni christiani prosperitatem cœlesti lumine propheta cōspicatus est; diuinæ bonitatis admiratione permotus, in hæc verba prorupit: *Sit nomen eius, &c.* quasi liquidiùs diceret: Æquum profectò est, regis adeò liberalis, & ad beneficentiam expediti nomen, hoc est, famam, res gestas, opera planè diuina laudare: mortales ergo perenniter, hac laude concertent. Neque existiment, se regis alicuius mortalis nomen decantare; rex quippe hic sempiternus est. Hoc propheta subiectis verbis euicit: *Ante solem permanet nomen eius*: quorum verborum intellect⁹ satis perspicuus, ac syncerus est, Christū æternum Deum esse. Si enim nomen eius, id est, res nomine significata ante solem permanet, hoc est ante primas

creaturas extitit, necesse profectò est, eum increatū, ac proinde Deum æternum esse. Quod Christi encomium, Principibus ad venerationem, castumque timorem propositum, nunquam deberet ab animo discedere, vt eorum regna florerent.

Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ: omnes gentes magnificabunt eum.

OMnino certum est, quicquid benedictionis, hoc est prosperitatis, iuxta vsitatam Scripturæ phrasim, mortalibus è cœlo prouenit, per Christum impendi: quamuis propheta, hoc versu, ad laudatissimam benedictionem Abrahæ in Christo promissam peculiariùs videtur alludere. Rectè autem adiecta verba cohærent: *Omnes gentes magnificabunt eum*: ex quo enim Christi merito, gentes prosperatæ sunt, reciproco amore eius nomen amplificant, & iugi laude concelebrant. Et quidem versu hoc christiani Principes erudiūtur, & admonentur, vt ij sint, per quos

fœlicitas in populum, tanquam aquæductu quodam corriuetur: vt eorum quoque pietati feratur acceptum, quicquid boni Resp. vniuersa recepit.

Benedictus Dominus Deus Israel: qui facit mirabilia solus.

ACclamat propheta regi, cuius laudes recensuit. Sensus per se planus videtur, excepto verbo: *Solus*: quod theologicè agendo, de principali, propriaque auctoritate accipiendum est. Patrârunt sanè multi mira minimè pauca, ipsius adiutorio: at auctoritate propria ea mira præstare, Dei solius est. Fortasse etiam vates sanctus Deum Israelis, hoc est, verum Deum à confictis dijs discernere voluit argumento mirabilium operum, qualia nullum è confictis numinibus patrare potuit.

Et benedictum nomen maiestatis eius in æternum: & replebitur maiestate eius omnis terra, fiat, fiat.

HÆc summa acclamatio est diuino vate dignissima. Nimirum non sat

fuit

fuit prophetæ, penultimo verſu Dei laudes impenſiùs optâſſe, niſi laudes æternas vltimo verſu hoc expeteret, ac poſtularet. Quod ſanè votum è prophetico lumine natum videtur: proſpexit quippe terram vniuerſam Chriſti maieſtate, ſiue gloria, ſiue ſalute implẽdam, populosque acclamaturos: *Fiat, fiat*: hoc eſt, ita contingat vt diuinæ Maieſtatis nomen æuo ſempiterno celebretur, quapropter exarſit laudis deſiderio, & dulciſſimo epiphonemate, carmen voto concluſit, quod à Principum animis non deberet excidere.

PRÆFATIO IN LIBRVM SECVNDVM.

RATIONES politicæ non paucæ quæ cõgruerent aliis, viros ecclesiasticos minimè decẽt. Status quippe ecclesiasticus rationib. diuinis innitur, quib⁹ præsertim regend⁹ est, vt ex eius institutione, ac sãctorũ præsulũ exemplis euincitur. Quin etiam Ecclesiæ forma aspectabilis, mira cõcinnitate partiũ cœlesti cõsilio mutuò cohærẽtium, & harmonico hierarchicorũ actuum ordine disposita, facilè demõstrat, mortaliũ cõsilia atq; conat⁹, tantæ celsitudini palàm impares esse. Quę nõ ideo dicta, quòd acquisitæ prudẽtiæ in eo regimine loc⁹ nõ pateat: sed quòd prudẽtia illa diuinis rationib. debeat mitissimè subiici, & multa pietate conuestiri, vt nihil nisi pium, ac sanctũ emineat. Quocirca hæc pauca præfari visũ est, vt ecclesiastici viri statũ propriũ explorent, & animũ ad gen⁹ doctrinæ tẽperatæ coaptent Etenim, quæ hoc secũdo libro subiicio, perpauca sũt: & ea quidẽ, nõ tanq̃ præiudicata consilia, sed quasi monita ad memoriæ adminiculũ Principib. ecclesiasticis oblata, eorumq; iudicio credita. Quod prudẽs lector animaduertat.

Liber Secundus
D E
PRINCIPIBVS
ECCLESIASTICIS.

PARS PRIMA

De virorum Eccleſiaſticorum perfectione.

Cap. I.

Eccleſiaſticus ſtatus expenditur.

DECET PROFEctò viros eccleſiaſtcos mira vitę puritate nitere Is quippè ſtatus eſt, in quem cœleſti munere cooptantur; vt ab omni fœditate procul abſiſtere ſummo iure debeant, ſiue politicos mores, ſiue diuinos obſeruent. Politicè quidem egit rex ille Babylonis, dum imperauit Aſphenez Eunuchorũ prępoſito intro duce-

duceret de semine regio: *Pueros in quibus nulla esset macula, decoros forma, & eruditos omni sapientia, cautos scientia, & doctos disciplina, & qui possent stare in palatio regis.* Sensit ita decere Nabuchodonosor homo certè ferus, at imperatoriæ maiestatis non stupidus expensor. Et nequid obstaret iussioni, Dan.1. *Constituit eis rex annonam per singulos dies de cibis suis.* Quales ergo esse deceat viros à diuina Maiestate ad aulam suam amplissimam, Ecclesiam videlicet exornandam accersitos, quàm ingenuos iustitiæ splendore, quàm decoros actu, quàm insignes sapientia, quàm prudentes consilio, quàm egregiè variis disciplinis excultos? Etenim deforme nimis monstrum foret, vel à mortalibus regibus, rudes, obscuros, inuenustos homines ad intimas ædes admitti, neque enim tam augustæ dignitati congruere potest, nisi primus, ac pulcherrimus patritiorum flos. Antiquissimi Theologi è cœlesti beatorum spirituum hierarchia, supremos illos, quos ab incendio Seraphim appellarunt, in quodam

velut diuinitatis vestibulo posuere, vt ij Deo proximi assistere crederentur, qui essent omnium perfectissimi, & in verticem quendam editissimum caput efferent. Simile quiddam de supremo ecclesiasticæ Hierarchiæ ordine credendum, tametsi ordines alii sapientissimè dispositi, aliis quoque angelicis choris mira concinnitate respõdeant. Hæc ecclesiasticorum integritas, & sublimitas est, tàm longè à rerum infirmarum, ne dicam turpium vilitate recedendum. Et ne quis excusationem obtendat, patrimonium Christi, quod in vsus vanos, aut profanos impendere culpa grauis censetur, in annonam clero decretum est, vt curis aliis ablegatis, status ecclesiasticus in vnum Dei cultum perseuerãter incumbat. Hęc est ecclesiastici status æstimatio.

Cap. II.

Quam sit è Rep. virorum ecclesiasticorum integritas.

VT corpus ab anima, ita in regno Ecclesię, status sæcularis ab ecclesiasti-

co vim quandam vitalem haurit, qua in cœleste regnũ absq; defectione contendat. Quod non ad Sacramentorum ministeriũ, verbiq; diuini pastum modò, sed ad inculpatæ vitæ exemplum proculdubio referendũ. Habet quippe ecclesiasticorum integritas viuam quandam energiam ad populum pijs motibus perurgendum, vt & flagitiosi abiurata vitæ licentia resipiscant; & pij dum eis exempli calcar additur, cœptum pietatis cursum auctiore strenuitate conficiant. E contrario verò, sat exprimi nequit, quàm grauiter saluti officiant cleri vitia, quę serpunt in populum sese eo nomine excusantem, quòd facilè ignoscendum sit vulgo ijs in erraris, quæ sanctior status incurrit. Ergo cleri probitas populi antidotum, improbitas venenum est. Sensit Paulus exempli mali vim sanè validissimã, quæ coactionis genus possit nuncupari, vt patet ex illo: *Quomodo Gentes cogis Iudaizare?* Carpsit Petrum, quòd
Gal. 2. ne Iudeorum nuper conuersorum animos tenellos commoueret, ad cere

monias, ritusúe iudaicos tunc sanè licitos nimiùm foret intentus: ex quo Ethnici non satis capientes, qua mēte id à Petro fieret, in errorē induci possēt oportere videlicet ad salutem, Mosaicas cęremonias cum recens orta Christi lege conectere. Ecce, actus illos, quos parùm oculatè Petrus obibat, coactionis genus Paulus interpretatus est, quòd cederent in exemplum quod Ecclesiæ nascenti posset obesse. Ecquid ergo, si Paulus fœdum aliquid aspexisset?

CAP. III.

Quæ rationes vrgeant virum ecclesiasticum ad vitę perfectionem exquirendam.

PRINCIPIÒ clerus vrget, nam quos Christus in clerum, hoc est, sortem cooptat suam, oportet esse Christo simillimos. Exemptum à mundi seruitute genus est & rebus diuinis addictum: animumque proinde gerat cœlestibus desiderijs erectum, & à concretione carnis longè actum, porrò par est. Mox

officij

officij diuini crebritas subit, cui qui assuescunt, angelicos mores deberent exprimere mortalium vitia, ignauiamq; pertęsi. Prodigiosum quippe videtur, officio perfungi diuino, quem vitia nimis humana, vel certè profana deformant. Succedit ordo sacer, annexumq; castimoniæ votũ, quod candidam arguit vitam, quę labem respuat omnem, vt nihil in corpore sordeat, quo anim⁹ fœdetur. Accedit sacrificium incruentum, cui puritas summa debetur, quod rei dignitas, qua ne cogitari possit maior, euincit. Quòd si sacerdos ad prælationem euehatur, perspicuum est, arcto perfectionis vinculo necti, vt alios quibus pręficitur, hierarchicis actibus perficiat. En, quam defœcatè agendum ecclesiasticis, vt statui congruant, & sancta decorè pertractent. Hinc efficitur, vt cleri culpæ turpiores sint, peiusq; noceant, velut exitialia tela, quæ populo dæmon intorquet. Ergo inculpatæ vitæ impensè vacandum est.

CAPVT. IV.

Ecquid sit, virum esse perfectum.

PERFECTIONEM vitæ in charitate diuina *Patres* posuere, tres in ea gradus, siue statuſ distinguentes vitæ incipientis, proficientis, atque perfectæ; quarum prima in vitiis conuellendis, secunda in parandis virtutibus, tertia in amoris diuini partibus explendis potissimùm versatur. Quocirca perfectus is erit, qui expugnatis vitiis, virtutibusq; partis, ad iustam charitatis mẽsuram adoleuerit, qua & Deo, propter diuinam ipsius bonitatem, & proximo propter Deum arctè societur, possitq; ea de causa mala ingruẽtia constanter ferre, & in arrepto voto persistere. Hęc viri perfecti effigies. Nemo ergo sibi blandiatur, & perfectionem vitę nouam cõfingat: nisi enim vitia expungat, virtutes acquirat, & charitatis bipartitum munus in Deum, ac in proximum generosè obeat, nequit esse perfectus. Et quidem hæc perfectæ vitæ descriptio timorem incutit viris quoq; fortissimis, ne pręla-

tionibus, nisi imperio coacti, humeros supponant, quos oportet, ne succumbant, esse firmissimos. Et sanè præter eā vitæ integritatem, prudentia, doctrinaque ad functiones sacras minimè vulgaris exigitur: nam, vt cætera sileamus, Sacramentorum ministerium, & prælatio disciplinam insignem, & consilium exquirunt, quæ cum vitæ probitate coalescant: vt is perfectus ecclesiasticus, sit quem vitæ sanctitas, prudētiæ canicies, & peritia multa commendat.

CAP. V.

Quanti à Deo fiat ecclesiasticorum perfectio.

DIci nequit, quàm sit accepta Deo virorum acclesiasticorum integritas. Ratio rem astruit: selegit quippe eiusmodi viros, tanquam diuinæ bonitatis sulcos, per quos in ecclesiæ areas, multis ordinibus ad culturam discretas, & gratiam, & sapiētiam deriuaret. Quapropter si ij sint, quos esse decet, bonitas diuina, quasi beneficentiæ suæ opportunam occasionem nacta, il-

llos

los in primis liberaliter habet,atq; fœcundat,vt alios instruere, corrigere, & in cœlestium diuitiarũ consortium accire queant Fons nimirum ille purissimus in ecclesiasticos viros, vt in crateres sibi proximos primũ influit,statimq; per illos Ecclesiæ arua profundit: quod clerus olim non ita numerosus,& nunc alicubi benè cultus, & in populi salutẽ intentus omnino peruincit. Possent huc intexi multa priscorum Episcoporum exempla,& sacerdotum,qui sub ijs præsulibus pietate claruere:quos Christus velut in delitiis habuit, impleuitq; spiritu sapientiæ, & intellectus. At res cõperta est,neq;ambigendũ eos viros,à Deo plurimi factos,quos tot,tãq; eximiis muneribus auxit, & quasi cœlestia quædã lumina cõstituit, quæ ignorãtiæ tenebras suo splendore dispellerent.

Cap. VI.

Quid agendum ecclesiasticis, vt perfecti euadant.

Æstimanda primùm perfectio est, ægre quippe quis conatur, quod nõ magni pendit. Aurum apud vltimos

Indos

indos terra permistum Europęos mercatores exciuit, quia magni ęstimatum. Mox exemplar aliquod vir ecclesiasticus, quod æmuletur, sibi ob oculos statuat, puta quem virum in Ecclesia sua clerus à vitæ integritate, ac peritia celebrat, nisi malit ex alia Ecclesia, vel ex anteacta ætatem insignem aliquem omni exceptione maiorem imitari. Erit scilicet vnus vel alter omnium sermone vulgatus, qui vt fama fert iuxta sensum Apostoli, non se negotiis sæcularibus implicet qui orationis studio sededat, qui in sacrificio Missæ, in officii diuini penso, in aliis sacris ritibus se religiosiùs exerceat, qui eleemosynas largiùs eroget, qui proximis instruendis, solandis, roborandis totum, quod superest, temporis impendat. Hæc via compendiaria est. Quòd siquis in aliorum imitationē non vsque adeò propendeat cupiatq; nihilo seciùs rationem aliam parandę perfectionis inire, consilio prudentum vtatur, ne aberret, & ad capita pauca rem totam redigat, quæ possit perseueranter explere.

CAP. VII.

Quænam sint capita doctrinæ ad perfectionem vitæ parandam requisitæ.

HÆc ferè sunt capita : diuinæ in primis legis obseruatio; mox ecclesiasticæ, demum orationis studium cum aliquo mortificationis exercitio connexum, statuíq; attemperatum. Debebit ergo vir ecclesiasticus, qui perfectionem vitæ molitur, Dei præcepta seriò cogitare, & ad duos quasi cardines amoris Dei, ac proximi vertere. Compendio quippe isto, qui rem ad praxim referre cupit, expeditè legem explebit, si sæpe recolat, quo modo erga Deum, ac proximum affici debeat. Si enim semel affectum, vti decet, excitare nôrit, inter occasiones multiplices passim incidentes, diuinæ Maiestatis cultum bonis vniuersis anteferre, proximique bono tanquàm proprio consulere assuescet, quod est, legi diuinæ per omnia congruere. Sanè, qui de affectu in Deum erigendo, molliendo-

que cogitat, ita compositus est, vt fidei spei, charitatis, latriæ, pœnitentiæ virtutes frequenter exerceat: qui si in proximos pium concipiat affectum, nullũ eis damnum inferre, imò bonis cumulare nitetur: quod certè bimembre studium legis totius complexio est. Iam verò, quod ad leges spectat Ecclesiæ, nauanda opera capitum paucitati, quæ facilè queat mente pertractari, ne multitudo confusionem pariat. Et quidem qui de officio diuino quàm religiosissimè persoluendo, de Sacrificio altaris, expiata conscientia, quã poterit perfectè, immolando, de modesto vestitu, frugali mensa, pioque conuictu egerit, & quotidianis Ecclesiæ actibus interesse curauerit, legum ecclesiasticarum fidus obseruator erit. Profectò ecclesiastici viri, quibus vita laudi vertitur, solent eo, quem indicam⁹ compendio, mentem pacare suam, quod ad Ecclesiæ leges attinet: neque enim solet cum eo actuum Ecclesiæ quotidiano studio, rectaque vitæ institutione, transgressio cohærere: præstatque in

eum perfacilem, expeditumq; agendi modum omnia contrahere; quàm singula Iuris canonici præcepta velle animo percurrere, ne quid peccetur. Denique quod reliquum est, crebræ Dei memoriæ, & moderato alicui mortificationis exercitio animus addicendus: neque enim viri ecclesiastici nomine censendus, qui Dei frequenter meminisse, carnem spiritui subiugare, passionumq; ferociam lenire non fortiter enititur. Tetigimus capita doctrinæ, quæ ad vitæ perfectionem conferunt: quotusquisque illa pensitat? Hominis animus à Deo excitatus immēsæ frugis ferax est: at si cultura desit, syluam fundit senticosam.

Cap. VIII.

Quęnam industria adhibenda ad prædictorum capitum obseruationem.

SOlerter admodùm viro ecclesiastico agendum, si velit esse perfectus. Duo potissimùm curanda, vnum, ne speculetur quousq; sit lege astrictus, sed quo-

uſque proficere valeat, alterum, ne le- ues culpas ſinat excreſcere, verum re- center exortas reſecet. Primi moniti neglect⁹ animos parùm generoſos cre- at, nimirum, qui cum Deo ita parcè agit, vt imperata dumtaxat præſtet, nolitq; maiora refundere, tenuiter gra- tus, & bonorum operum exiliter ferax eſt. Dirupit Chriſt⁹ fontem abyſſi ma- gnæ, dum ſanguinem profudit, cuius vel gutta vna ſordes humani generis eluiſſet, quocirca non decet virum ec- cleſiaſticum terminos ſibi præfigere, nolleq; in apertum pietatis campum fi- dentiùs procurrere. Alterum verò, quod erga leuia errata hortamur, ſtre- nuè obeundum; vt leuiores culpæ pu- ta linguæ, oculorum, tanquam tenel- læ adhuc ſpinæ, antequàm obduren- tur, & ſyluefcant, mortificationis falce præcidantur: ne virum, qui diuinæ Ma- ieſtati tam frequenter aſſiſtit, turpiter deforment. Solent hortorũ cultores è plexilib⁹ plantis aquilas, leones, aliaq; id genus animantia egregiè fingere, ac Principibus eò amœnitatis gratiæ di-

uertenti-

uertentib. iucũda ſpectacula exhibere. At ſi poſterò die redeas, ipſa plãtarum detonſarũ pullulatio, aquilarũ, & leonum effigiem obducit, atq; confundit: vt operis topiarij curatori neceſſe fiat, forfices in dies ſingulos exercere, vt formata ſeruet, vel, deformata reformet. Hic labor eccleſiaſticorum, è quorum aſpectu ſupremus rex Chriſtus, tanquã è paradiſo quodam voluptatem capit. Falx mortificationis vrgenda, qua germina veteris Adæ paſſim erũpẽtia præſecẽtur, ne formam virtutum diuino conſpectui gratiſſimam obnubant.

Cap. IX.

Concluſio

EX ijs, quæ de virorum eccleſiaſticorum perfectione tradita ſunt, efficitur, vt ea, quæ de Principibus vniuersè ſcripſimus, eccleſiaſticis Principibus cũ peculiari perfecti ſtatꝰ obſeruatione aptanda ſint: vt ſcilicet horũ menſa ſit frugalior, aula modeſtior, & in hunc modum totius vitæ ſeries virtutibus inſtructior, & bonorum operum ſplendore luculentior.

PARS SECVNDA
DE
SVMMIS PONTIFICIBVS.

CAP. I.
Pontificum status.

PRINCIPATVS ecclesiasticus sæculari sublimior est, vnde par est, sit & sanctior. Concors sanctorum Patrum, ac Theologorum sententia est, Episcopos ac proinde Pontifices summos esse in statu perfectionis acquisitę constitutos: ex quo efficitur viros esse debere planè grandes, qui populum sibi creditum hierarchico more illuminare, purgare, ac perficere valeant: quod sanè non minùs tremendum, quàm excelsum est.

CAP. II.
Antistitum creatio.

SAne cum ad statum Antistitum, & vitæ perfectio, & exacta rerum intelli-

gentia requiratur, necesse est anteactæ vitę integritatem, partamque labore doctrinam, & prudentiam perspicaciter explorare, vt dignè pręfici, ac praeesse valeant. Res profectò hæc pondus habet immensum ad Ecclesiæ bonum mirificè augendum. Huc preces, & sacrosanctum altaris sacrificium, rebus quoque pro humano captu, diligentissimè perquisitis.

Cap. III.

Cura erga Episcopos.

PONTIFEX summus ex officio agit, dum creatis Episcopis seriò admodũ Ecclesias excolendas, vti sponsas commendat: dum instruit, hortatur, solatur: um ad libertatem, immunitatemque cclesiasticam, pro virili, tuendam anios addit. Iam verò ecclesiasticæ discilinæ mirificè fauet, dum quos extra cclesias sibi creditas vagari nouit, vel ortatur, vel imperio reducit. Etenim d hunc modum, magna pontificiæ sollicitu dinis parte se ipsum exonerat.

Cap. IV.

Cura erga Religiosos.

COENOBITICÆ vitæ cultores, qui legum custodia florent, Ecclesiam mirificè illustrant doctrina, vitęq; integritate, quæ mores apostolicos facilè repręsentat. Quapropter Reip. christianæ operæ pretiũ fit maximum, dũ summus Pontifex eam Ecclesiæ partẽ excolere, perficereq; conatur. Et quidem, quod ad rei modũ spectat, non est adeò peruium, decernere quid facto opus sit, ad monasticam disciplinam collapsã reparandam & reparatam, seu primęuo statu florentem alendam. Consilio & auctoritate opus est.

Cap. V.

Cura erga Concionatores.

NOn leuiter à concionatoribus multis erratũ est, qui legatione Christi parùm grauiter, sanctéq; funguntur. Non sunt vsq; adeò multi, qui Iesum Christum crucifixum, Dei sapientiam, & virtutem prædicent. Malum

hoc nimis vulgatum est, & pontificiã auctoritatẽ, censuramq; requirit. Modus prædicandi apostolicus est, stylo temperato doctrinam tutam, ac fructuosam, ad mores corrigendos, ad vitia extirpanda, ad virtutes acquirendas vitamq; in casto Dei timore, & amore ducendam, oculis non in propriam existimationem, aut quæstum, sed in Dei gloriam, & animarum salutem intentis, exponere. Aostolicæ Sedis est, de abusibus extirpandis cogitare.

Cap. VI.

Cura erga Sacramenti penitentiæ ministros.

ALTVM est Sacramenti pœnitentiæ secretũ. at per indicia minimè leuia multiplex se prodit abusus. Profectò legitimus eius vsus, bonum immensum est. Ecquid enim maius, aut mirabili⁹, quàm criminũ expiatio, diuinæ, pacis conciliatio, vitæ correctio, & religiosa animi aduersùs tentamenta, & casus futuros obfirmatio. Etenim bonum hoc multiplex, vniuer-

ſis mundi theſauris pretioſius, in Sacramento pœnitentiæ, ſi rectè miniſtretur, tanquàm in ſolo pingui enaſcitur, atque ſuccreſcit. Quapropter vigilanter prouidendum, ne tanta ſeges intereat.

CAP. VII.

Cura erga Academias.

QVanti referat, de corrigendis academiis conferre, controuerſiæ inter catholicos quoque doctores hac ætate coortæ ſatis euincunt: præterquã quòd neſcio qualis iam in academias florentiſſimas abuſus irrepſit, qui ſuperuacaneis ſubtilitatibus tempus, vitamq; conſumit. Norunt hoc viri periti, qui penitùs dolent, ingenia præclara, quę inſigni Eccleſiæ ornamento forent, ætate florida, nihil ferè ſolidum addiſcere; ſed plurimum operæ, ac ſollicitudinis ponere in ijs diſcendis, quæ breui memoria excidunt, & quæ tametſi diutiſſimè perdurarent, vſui nulli deſeruirent. Eſſet ergo appoſitiſſimum prouidentiæ genus, ſi ſuperflua, & nimis ſubtilia reſecarentur, eaquè prælegerentur,

quæ grauia, sancta, & vtilia essent ad sacras cõciones, ad Sacramentorum ministerium, ad conscientiæ instructionẽ, litiumque diremptionem, & ad infidelium errores cum catholicarum veritatum assertione refellendos. Profectò si christianis academijs modus præscriberetur, executione demandata, res Deo grata, Ecclesięque toti salutaris fieret: cuius vtilitas in posteros permanaret.

CAP. VIII.

Cura erga infideles.

AD Summi Pontificis spectat officiũ, ita Ecclesiæ regnum moderari, vt quoad possit, illud amplificet, & ijs, qui iacent in vmbra mortis, candidissimã fidei catholicæ lucem ostentet. Pijssimũ hoc, & planè apostolicum munus est, vt qui Christi vices in orbe terrarum gerit, ad Christi ipsius imitationem, seligat, horteturque idoneos viros, qui ea legatione strenuè fungantur, ne tam numerosam generis humani partem infernus absorbeat.

* * *

CAP. IX.

Admonitio.

PROFERRI possent, & alia, quę inter Summi Pontificis curas meritò recensentur: at quæ tetigimus, nec pauca, nec leuia sunt; multaque ex ijs, quæ huc possent adiici, ad capita vniuersis Principibus communia pertinent: poteruntque è libro primo, suis è sedibus peti, & ad praxim pro temporum, rerumq; ratione, iuxta Summorum Pontificum sapientiam, prudentissimumque iudicium deriuari.

PARS SECVNDA.
DE CARDINALIBVS
CAP. I.
Officia Cardinalium recensentur.

FERT ANIMVS CARDINAlis officia omnium grauiſſima breuiter attingere, quæ, ſi Epiſcopatus annumeretur, ſunt omnino tria. Primum ad curam pertinet cum Epiſcopis communem, ſecũdum ad iuſtam Summi Pontificis creationem, tertium ad conſilia, quibus vniuerſalis Eccleſię bono proſpicitur. Et quidem quod ad primum ſpectat caput, non huc inſerendum, cùm propriam ſedem in Epiſcoporum tractatu inferiùs ſubiiciẽdo habeat: quæ verò ad capita duo poſteriora conducunt, mox tradenda, vt idoneus ordo ſeruetur.

CAP. II.

Summi Pontificis creatio perpenditur.

NEmo adeò rationis expers credendus, qui summi Pontificis creationem, rem omninò grauissimam, minimè censeat. Agitur quippe de homine vno vniuersis mortalibus præponendo, Deique vices in terrarum orbe gesturo: in quo proinde summa sapientia, & penè diuina vitæ integritas, debet inesse, ac Reipub. oculis prælucere. Ex quo planè liquet, teterrimum esse piaculū, si electores rationibus parùm spiritualibus ducti, eum qui præesse non deberet, ad eam sublimitatem efferant. Sint ergo Principes purpurati æqui communis boni æstimatores, vt Christi regnum amplificent. Si enim in re tam excelsa, propria bona communibus posthabeant, clementissimus Deus ampla mercede opus egregium remunerabit, & aduersa quæque depellet.

CAP. III.

Consiliarij officium æstimatur.

RES planè maxima,& honorificentissima est, summo Pontifici à consiliis esse. Nimirum agitur de vniuersæ Ecclesiæ gubernatione, quæ, si prosperè cedat,bona parit immensa. Quocirca officium Cardinalis in re tanta est,omnia animo circumspicere, attentè contemplari,libros euoluere, seniores consulere, lumen cœleste sacrificio, ac prece postulare, & quod demùm Reipub. christianæ salubrius arbitrabitur, syncerè, ac modestè in sacro senatu depromere. Quæ quidem capita,ad munus suum variis in Congregationibus exactè obeundum, à Cardinalibus obseruanda sunt. Qua in re longiùs minimè procurram cùm de sententia dicenda, modoque tenendo, ab aliis disertè scriptum sit.

CAP. IV.

Admonitio.

PLVRIMA, quæ ad boni Principis formam, familiæ, populiúe gubernationem proferri possent, libro iam primo vniuersè tradidimus: quamobrē ea repetere, superuacaneum est.

PARS TERTIA.

DE EPSICOPIS.

CAP. I.

Commendatur fides in Ecclesiam sibi creditam.

PATRES, qui clarissima Dei luce splenduerunt, quiq; possent orbem terrarum humeris gestare, Episcopatum detrectarūt, donec imperio coacti onus tremendū generosè subierunt. Hoc altè imprimendum; electusque iam Episcopus admonendus, ex quo sibi credi cernit Ecclesiam, se castissimam sponsam du

cere cenſeat, pro cuius pudore tuendo, ſi opus fuerit decernat occumbere. Hoc animo verſet, identidemque pertractet, ſponſęq; ſuæ pio ampsexu ſocietur.

Cap. II.

Epiſcopi prudentia bimembris.

GREX Epiſcopo commiſſus in partes duas diſtribuitur in clerum ſcilicet, ac populũ: & vtrique pars prudentiæ non exigua impendenda eſt. Principiò ergo Epiſcopus in ſuam prouinciā ingreſſus, ſignis beneuolentiæ quã maximis ſtudeat omnes demereri. Nihil egregium præſtabit, niſi animos ſibi conciliet, quod è primo acceſſu potiſſimùm pendet. Affect⁹ quippe, qui ad ingreſſum prælati primùm excitatur animum imbuit vnde difficulter poſſit expelli. Neque in hoc doctrinæ genere, vlla inter ſapientes controuerſia eſt. Interim verò, dum Epiſcopus vniuerſalia omnib⁹ amoris ſigna exhibet, clerum, populum q; attentè conſideret: diſpiciatq; mores hominum, vt proui-

dentiam

dentiam, & curam attemperet, omnesque quoad per eum fieri poterit, IESV Christo lucretur.

Cap. III.

Cleri gubernatio.

EPiscopus, vt parens, liberos habet duos, è quibus clerus, vti primogenitus existimandus est; atque idcirco prima in eo exornando cura ponenda. Præcaueat ergò Episcopus omnem in clero discordiam: sensimque singulos demulcens patienter initio ferat multa, quæ temporis excursu prudentiùs, & efficaciùs corriget. Sit exemplar cleri inculpatè admodùm agens, vt quæ persuadere cupit, imprimantur altiùs, & sine renisu accipiantur. Non agat imperiosè, cum senibus præsertim, quos vti fratres debet familiariter excipere. Si quando ad clerum verba faciat seorsim, ita vitia, si quę deprehenderit, reprehendat, vt eorum execretur turpitudinem, homines verò se impensiùs amare ipsa in concione demonstret. Abusus,

qui obrepere solent, ita extirpet, vt festinata vis non inferatur: constat enim, quæ violenta sunt, animos vehementer auertere. Consuetudines nouas, quæ ad pietatem conferunt, cuiusmodi esset orationis studium, sic inducat, vt priùs animos antiquiorum è clero priuatis suauissimisque colloquiis emolliat, viamque per hos ipsos aperiat ad cæteros iuniores permouendos. Catalogum cleri ad suum Episcopatum pertinentis apud se in promptu habeat: & ad sacros ordines, Sacramentorum ministerium, sacrasque conciones, quos veris virtutibus præditos nouerit, admittat, reliquosque reiiciat. Caueat ne præficiat immeritos Ecclesiis, sed optimos quosque, ac probatissimos. Eos verò ad suam familiam cooptet, qui cum morum integritate, doctrina quoque præstent, quibus ad officia pietatis familiarius vtatur. Vicarium sacrorum Canonum benè peritum exquirat, qui causas rectè, ac breuiter expediat, & integerrimus sit. Deni-

que

que clerum omnem, ad ecclesiasticæ disciplinæ obseruationem, ad horas presertim canonicas, & sacrosanctum Missæ sacrificium præscriptis ritibus religiosissimè offerendum, vitamque bonis moribus exornandam, quam efficaciter possit, inducat.

CAPVT. IV.

Cura erga Religiosos.

SI claustra exempta, & vitæ sanctimonia conspicua sint, erit ad rem, cum iis humanissimè agere, viros inde ad sacras conciones, & consilia, cæteraque pietatis officia petere, nihilq; iis molestiæ irrogare: imò priuilegia eorum intacta tueri. Si flos primæuus in claustris exemptis emarcuerit, suauiter admodùm Episcopus prælatos admoneat, quæ sunt arguenda, vel corrigenda ipsi per se ipsos præstent, ne malum è septis eorum erumpens externa correptione compescendum sit. Caueatq; ne nimis festinet, & prælatos proprios, vbi lentè procedunt, patienter, ac identidem hortetur. Si claustra Episcopo subsint,

adhibita lenitate apoſtolica erudiat, ſoletur, arguat, obſecret, increpet, meritaq; diſcernat: bonis, ac modeſtis vtatur, cæteroſque coeëceat. Vniuersè autem enitendum; vt legum propriarum cuſtodia in quouis monaſtico cœtu vigeat: & quod eſt collapſum per eiuſdem inſtituti prælatos, quoad fieri poſſit, reparetur: modus quippe hic, vt ſuauior, ita efficacior eſt.

Cap. V.

Cura ſacrarum Virginum.

SExvs fragilitas & leuitas, peculiares prudentiæ modos repoſcit, ad Virgines ſacras, quas moniales appellamus, regendas, quemadmodum experti viri benè nôrunt. Ijs ergò, quæ cum religioſis viris ſolent eſſe communia, prætermiſſis, Epiſcopus in receptione monialium perſpicaciter omnia circumſpiciat, & temperet: nam quod viris profeſſio, fœminis penè receptio eſt, raroque locus expulſioni patet. Exploret, an regulæ, conſtitutionumq; ſenſum, & obligandi vim perſpectam

habeant, & spontaneis exercitijs anteponant. Nimirum in hoc genere grauiter errari solet, proprij status ignorãtia impunè grassante. Prouideat idoneos prædicatores, & Sacramenti pœnitentię ministros, qui gentem fragilem instruant, & solentur, exercitiaq; nonnulla spiritualia, puta orationis, & internorum actuum ad virtutes parandas, & passiones reprimendas attinentium, in morem inducant. Quod vt efficiat, multa dexteritate, animi ad pietatem flectendi sunt.

Cap. VI.

Modus agendi cum populi proceribus

NEque rara, neque leuis esse consueuit inter Episcopos, & Vrbium proceres controuersia. Episcopus ergò tempus anteuertat, & antequàm grande hoc malum ingruat, humanissimis officiis procerum beneuolentiam, ita captet, vt sibi omninò persuadeant, optare se illis perplacere, neque velle eorum postulatis, si sint honesta, renuere.

Officiis igitur initio insistendum, vt animi benè afficiantur. Quòd si officia diù impensa, & lenitas repetita minimè prosint, ita communi Ecclesiæ bono prospiciendum est, vt libertas, & immunitas ecclesiastica nulla ex parte lædatur.

Cap. VII.

Cura Episcopi erga Sacramentorum ministeria.

IMmensi certè emolumenti est solliciti Episcopi prouidentia idoneo Sacramentorum vsui destinata. Cum enim ad expiāda peccata, nouasq; diuinę gratiæ accessiones acquirendas Deus ea remedia prouiderit; perspectum est, impensam iis remediis curam ad salutem hominum summoperè conferre. Quapropter nauanda opera est, vt Sacramenti pœnitentiæ in primis, & Eucharistiæ ministri, ea vitæ puritate niteant, eaq; doctrina excellant, quæ fructum vberrimum promittat. Huc spectat accuratum ministrorum examen, antequam ad munus obeundum admittantur,

tantur, & scrutinium quoddam fidei, quam seruant in officio explēdo, post quam admissi sunt. Huc quoque conducit exercitium multiplex, quod statis diebus in morem solet induci, vt inter ministros Sacramentorum, de munere rectè gerendo, de cæremoniis sacris exercendis, de virtutibus parandis, de vitiis euellendis, de vitę perfectione promouenda conferatur. In hunc quippe modum ediscuntur, quæ ad hominum salutem, vti par est, procurandam, ab idoneis ministris explorata decet haberi.

CAP. VIII.

Cura Episcopi erga doctrinæ christianæ rudimenta.

DIci non possit, quàm sit Deo accepta Episcoporum sedulitas in ætate tenella christianę fidei veritatibus instruenda, quod enim prima ætas primùm concipit, diutissimè seruat. Erit autem ad exercitii huius pietatem alendam opportunum, si Episcopus ipse intersit, & auctoritate sua animos ad

Dei cultum excitet, adulto quoque populo ad rem illam salutarem conuocato. Vbi solerter curandum, ne concio tædio afficiatur, ordine rerum perturbato, aut parùm concinnè digesto. Huc facit genus quoddam temperamenti rerum vtilium, ac suauium alternè succedentium. Enitendum quoque, vt in publicis huiusmodi actibus non doceantur rudimenta Fidei catholicæ tantùm, sed verarum quoque virtutum fundamenta iaciantur, vt pueritia timori Dei, ac diuinæ legis custodiæ assuescat.

Cap. IX.

Cura Episcopi erga templorum munditiam.

NIhil turpius, quàm ea, quæ munditia summa nitere deberent, cuiusmodi sunt templa, altaria, sacra vasa, sacræ vestes, ac lintea, per incuriam prælatorum sordere. Cum enim res diuinæ Maiestatis cultui adeò proximè addictę sint, ipsi Maiestati irrogatur iniuria: præterquàm quòd ægrè creditur,

cum pijs, & puris bonorum Episcoporum mentibus sordes eas posse cohærere. Quocirca boni Episcopi partes sunt, hæc sedulò admodùm curare: neque ita Ecclesiarum rectoribus ea credere, vt eadem ipse non crebrò recenseat, nitida laudet, sordida execretur, & mundari præcipiat.

Cap. X.

Cura Episcopi erga orationem, quæ mentalis appellatur.

PRæsules, qui animarum saluti seriò student, non id dumtaxat enituntur, vt vitia extirpent, & animos in diuinæ gratiæ statum afferant, per Sacramentorum receptionem, & vsitata sacrarum concionum auxilia: sed feruntur vlteriùs, mores nouos, qui ad pietatis incrementa conferant, inducentes, vt in Ecclesia, quam curandam suscepere, nonnulli singulari vitę sanctitate præcellant. Huc impendio spectat diuinum orationis exercitium, à Scriptura sacra, & Patribus miris præconiis commendatum: quo qui religiosè vtuntur,

compendio quodam, breuiùs multò, quàm vulgares alii, longam perfectionis viam cumulata pietate percurrunt: quod Episcopis, viris nempè sapientibus, compertum esse, omninò credendum est. Quamobrem expediret maximè, animos populi permulcere ad huiusmodi bonum conquirendum. Esset autem ad rem, locum aliquem commodum, & ab strepitu quouis remotum designare, in quem, qui vellent, comiter allecti statis diebus conuenirent, vt habita ibi concione, quę materiam meditandi suggereret, per horam circiter dimidiam, silentes orare condiscerent. Res fortassè videbitur ardua: verùm fructu adeò sublimi compensatur, vt meritò viri suę salutis cupidi eam difficultatem contemnant. Sperandum autem, fore non paucos, qui, si semel assuescant, firmissimè cœptis insistant.

* * *

Cap. XI.

Cura Episcopi in pauperes.

LIBRO I. de Principum misericordia scripsimus, quod Episcopi, vti pauperum patres, pro suo munere cupidè arripiant, necesse est. Hic verò memoria excitatur, & misericordiæ studiũ ad modos miserendi inueniendos intentũ suadetur. Solent certè Episcopi miserendo celebres apud se catalogum inopum inpromptu habere, vt non rogati modò, sed tanquam rogantes, quod est nobilissimum eleemosynæ genus, maximam suorũ reddituũ partem erogent. Quòd quàm sit Deo acceptum, quàm ad populi exemplum, & ad cæterorum prælatorum æmulationem appositum, quilibet bonus existimator, per se ipsum dijudicet; res quippe perspicua est.

Cap. XII.

Commendatur præsentia Episcopi in Ecclesia sibi credita.

ILLVD præsentiæ genus quod ecclesiastico nomine residentiam appel

lamus

lamus, adeò Episcopi proprium est, vt absq; illo, vix prælationis ratio illæsa consistat: nam vt cætera sileam, Iuri diuino à quo Episcoporũ dignitas ducit originem, maximè consentanea est ea præsentia: quæ, si desit, grex Christi pastu suo destituitur. Quomodo enim pascet, qui abest? At dices. pascet per alium fidum administrũ: sed profectò pastori ipsi hæc functio demandata est. Et quidem, vt quæ de Iure diuino asseruntur sileam, exploratum est, Episcopo absente, omnia languere, atque concidere: quemadmodum ductore militum longè agente, exercitus leui quoque hostium terrore perculsus in fugam vertitur, aut certè infœliciter occumbit.

Cap. XIII.

Admonitio

PAuca hæc ad Episcoporum memoriam iuuandam digestam pro instituto nostro sat erũt, c ętera, quę vsui esse possint, è libro 1. vbi causa Principũ cõmunis agitur, petãtur, vt lectori libebit.

PARS QVARTA, DE SPIRITVALIBVS PRINCIPVM EXERCITIIS.

CONSILIVM.

DECET sanè Principes bonos spiritualium exercitiorum Principatui congruentium cura plurimorum meritorum, internæ lucis, ac lætitię Deo afflante feracissima Hanc ęstiment, &, si placeat, subiecta monita obseruare assuescant.

CAPVT. I.

Directio actuum mane summo exercenda.

CLEMENTISSIME DEVS, immortalis, ac sempiterne Rex, me totum, cogitationes, verba, & opera mea, quæ hodiè variè succedent, vnigeniti filii tui, ac Redemptoris mei IESV Christi, Beatissimæ Virginis Mariç, omniumq; Sanctorum meritis so-

ciata offero diuinæ Maieſtati tuæ, vt ce dant in eius gloriam, animæ meæ ſalutem, rectamq; Reipub. ac familiæ gubernationem. Oro te Altiſſime, quanta poſſum animi demiſſione, efficias me tuę infinitæ bonitatis participem, ne vllo peccato fœder, tuæq; ſapientiæ, ne in adminiſtratione Reipub. aberrem.

CAP. II.

Orandi modus per horam ſaltem dimidiam.

PRinceps in abditiſſimo totius aulæ loco, coram effigie IESV Chriſti crucifixi genua flectens, corpuſque totum modeſtiſſimè coaptans, leget aliquid è pio aliquo libro, quod ſit ad exercendam meditationem opportunum; cuiuſmodi ſunt meditationes de Chriſti paſſione, vel de quatuor nouiſſimis. Et breui lectione expleta, punctum illud, quo ſe fortiùs moueri animaduertit, altè conſideret, atque pertractet; vt animus rationibus conuictus, firmiter decernat Deo ſubdi, ac inſeruire Tunc, vbi affectus exarſit, multipli-

ces actus virtutum, puta fidei, spei, amoris, contritionis producendi; quibus animus intra se colligitur, ac vires concipit, ne per euentus varios, & negotiorum volumina, cum iactura spiritus dissipetur. Vnde & sęcularia prælia fortis, armatusque procędit.

Cap. III.

Sacrificium Missæ.

SI per Remp. liceat, expedit sanè vt Princeps, si sacerdos sit, ante negotia sacrificet, secùs Missæ sacrificio intersit: vt vi hostiæ illius, qua nihil acceptius ęterno Patri immolari potest, impetret spiritum sapientiæ, vt discernat; & vires, vt quæ discreuerit, expleat. Offeret se ipsum vnà cum sacrosancta hostia: & cęremoniis sacris intentus Deũ enixè precabitur, animum suum, & Reipub. corpus expiet, & temporalem gubernationem ad salutem populi sempiternam dirigat. Atque in hunc scopum, vti poterit huiusmodi prece.

Clementissime Deus, offero diuinę Maiestati tuæ hostiam incruentam V-

nigeniti filii tui, ac me ipſum altiſſimo ſacrificio coniunctum, vt tibi placeam. Oro te quàm impensè poſſum, emundes, ac illumines me famulum tuum, vt bene diſcernam, & corrobores, vt inuictè exequar. Expietur, precor te, animus meus, & Reſpub. vniuerſa per ſacrificium hoc tuæ Maieſtati gratiſſimum, & gubernatio temporalis ad æternam ſalutem dirigatur.

Cap. IV.

Spiritus directio dum ad negotia gerenda proceditur.

POſt matutinam directionem illam, quam capite primo prę̧fiximus, pius quilibet Princeps, dum negotia inchoat, debet in Deum mentis oculos attollere, precarique: adſit diuina bonitas, & ſapientia, ne quid à pietate, ac iuſtitia exorbitet Quæ certè in re affectus præſertim commendatur: nam quod ad actus pertinet, breuiſſima, facillimaque ſpiritus directione vtendum eſt, cuius formula hæc eſſe poterit. Exercenda mane ac veſperi.

Clementiſſime Deus, Maieſtatem tuam ſupplex oro, adſit mihi diuina bonitas tua, ne in hoc actu peccem, & ſapientia, ne à recto aberrem, ſed per omnia tibi placeam.

Cap. V.

Pius modus ad temperantiam exercendus.

Negotiis abſolutis itur ad menſam, quæ chriſtiana frugalitate, ac Dei timore temperanda eſt. Præmiſſa ergo benedictione, breuiſſimo mentis aſcenſu Princeps Deum precetur, addat modum animo corporique, vt menſæ vſus non ſeruiat voluptati, ſed neceſſitati, ad vitæ labores pro ipſius gloria, & Reip. bono ſuſtinendos, in hunc modum:

Clementiſſime Deus, Maieſtatem tuam demiſſè precor, contineat me totum intra chriſtianæ temperantiæ metas; vt veſcar quantùm exigit vitæ dũtaxat neceſſitas, ad gloriam tuã, & Reip. ſalutem exquirendam. Denique gratiarum actio ſubiicienda.

CAP. VI.

Examen conſcientiæ.

EXpeditis rebus omnibus, pius Princeps, antequam cubitum eat, genib ante Crucifixi effigiem flexis, prœmiſſa generali confeſſione, quæ die illo egit, breuiter per tria capita cogitationum, verborum operumque recenſeat. Mox de bonis operibus gratias agat, de culpis veniam humillimè precetur, ac peccata prçcauere conſtituat in hanc formam:

Clementiſſime Deus, ecce hæc bona gratię tuę munere operatus ſum: pro quibus immenſas diuinæ Maieſtati tuæ gratias ago, vellemque vniuerſorũ Angelorum, ac Sanctorum affectum concipere, vt te ardentiſſimè laudarem. Ecce Domine, culpas has commiſi, quarum me pœnitet, quia tibi iniuriam irrogaui. Firmiſſimè ſtatuo, me auxilio tuo nunquàm poſthac peccaturum, & culpas admiſſas pœnitentiæ Sacramento expiaturum.

Hæc ſeriò, ex animoq; dicenda: & ſtatim oratio dominica, & ſalutatio ange

lica recitanda, ad qualemcumque satisfactionem, demum diuina misericordia, & tutelaris Angeli custodia ad castum somnum imploranda.

CAP. VII.

Vsus præsentię Dei.

HIs, quę per sex capita digessimus, si adiungatur vsus præsentię Dei, profectò vita Principis cultu pietatis ornabitur, & Reipub. salus augebitur. Vsum autem præsentiæ Dei, hoc loco appellamus fidam, crebramque Dei memoriam frequentibus virtutum actibus fœcundam. Vt scilicet Princeps, qui vberiore, quàm alii, eget diuinæ Maiestatis auxilio, frequentiùs, quàm alij de illa cogitet, fidem, spem, amorem, contritionem, cæterosque internos actus exerceat, siue solus agat, siue curru cum alijs vehatur, siue negotia gerat. Fateor equidem curis multis, ac importunis Principes diuerti: at pro re tanta, nemo est, qui laborem modicum suscipere non possit, ac debeat. Cur enim (vt hoc vtar exemplo) si Princeps

curru vehatur, non poſſit intercalatis, ac breuiſſimis mentis aſcenſibus in Deum aſpirare, ac ſermones hominum breuibus moris intermittere? Cur interim, dum à verbis interquieſcit, & obuia quæque circumſpicit, non valeat his, aut ſimilibus cordis motibus vti? Credo ô IESV Chriſte fili Dei Vnigenite, te eſſe ipſam veritatem, ſapientiam, & bonitatem. Spero ô generis humani Redemptor, me per merita tua ita piè victurum, vt ſaluus fiam. Diligam te, ô ſummum bonum, & infinita pulchritudo, cui conſecro viſcera mea. Pœnitet me, ô Clementiſſime, peccatorum meorum: moriar potiùs, quàm te leuiter offendam. Hæc, precor, Principes attentè conſiderent, & pro dignitate æſtiment: ne tantorum bonorum, quæ cum Dei auxilio, ſine labore, aut tædio parare valent, iacturam faciant.

Cap. VIII.

Exhortatio ad Principes, vt diuinam gratiam æquo iudicio æstiment.

Dum sexti capitis verba penultima scriberem, conuenit me vir quidam mihi amicissimus, & rerum diuinarum experientia clarissimus; cum quo, posito calamo, verba feci, & rationem scripti, quod ferè absoluebam, exposui. Et quidem res ei in optatis erat: mecum quippe ante dies multos egerat, de instructione quadam Principibus tradenda, & statui attemperanda, vt & ipsorum saluti, & Reipub. gubernationi congrueret. Vt verò animaduertit, me breui scripto consilia casta complexum, vltima penè verba de examine conscientiæ ante somnum exercendo subtexere; monuit, hortarer Principes, quàm seriò possem, ne vnquam cum peccati mortalis conscientia cubitum irent. Monitum certè viro cordato,

idoneoque ſalutis æternæ æſtimatore dignum: cui vt à me ſatisfiat, nonnulla depromam.

Et primùm quidem (ſi qui huiuſmodi ſunt, quos dumtaxat alloquor) miror ego viros ſapientes, ac ſempiternam pœnam horrentes, qua mente ſe ipſos adeò tepidè ament, vt ſomno indulgere audeant, ſcientes ſe potentiſſimum regem inimicum habere, ſub cuius enſe, qui ad ictum pendet, infœliciter iacent. Quo modo quieſcere poſſit corpus leuiſſimæ incommoditatis impatiens, cuius animus nouit, ſi mors inopinata irruat, æterno ſe igne perenniter torquendum? At ſperant, ſe non ita repentè interituros, vt pœnitentię Sacramento, quo expientur, tempus non ſuppetat. Verùm eſto ſperent, ſciunt profectò multos ſpe ſimili fretos à morte feſtinata correptos, fruſtrà ſperaſſe quod obtenturi non erant. Cur ergo non timeant? At inquiunt, ij, quos interitus improuiſus corripuit, ſi cum aliis ea morte non interemptis comparentur, pauci certè ſunt: ac

proinde non vſque adeò formidandum. Sed rogo, paucis illis, quos cum ſubitaneo interitu tartarus abſorpſit, quid profuit eiuſmodi diſtinctio tametſi vera? Porrò, ei, qui damnatur, ſalus iuſtorum æternâ libertate fruentium quid prodeſt? At nos, dicent, ad eum infœlicem numerum minimè pertinemus: ſubeſt quippe propoſitum pœnitentiæ; credendumq; Deum nobis fore propitium. Verumtamen, quomodò norunt, ſe ad eorum non pertinere numerum, quorum auſum imitantur? Si aliis eiuſmodi propoſitum, quod prætexunt, neutiquam profuit; quo pacto credunt ſibi profuturum? An cum morte, & inferno pactum inierunt, aut Deum ita demerentur, vt, cum ſciant ſe eius inimicos eſſe, nec tam ſollicitè, vt par eſt, de amicitia recuperanda cogitare, adhuc eis prærogatiua temporis indulgēda ſit? Quid de huiusmodi prætextibus ſentiam? Sed quid dicendum? Porrò ſi Princeps quiſpiam ſuſpicetur, regem mortalem, cui in terrarum orbe ſubeſt, ſibi eſſe in-

fenſum,

tentum, quamuis ei lectus molliter ster-natur, nequit præ sollicitudine requie-scere: & tamen cum non per suspici-onem, sed per admissi peccati euiden-tiam, catholicæ fidei certitudine, sci-at Deum sibi esse inimicum, audet somno se dedere, & absque sollicitudi-ne stertit. Mirum est planè prodigi-um hoc. Iam verò si rationis vim ex-pendere libeat, meminerit lector Prin-cipum (quorum ætas quoque nostra ferax fuit) qui cum regem suum, per incogitantiam fortasse, offendissent, terra marique fugientes, in aliorum et-iam regum gratiam, tutelamque rece-pti, ad horas penè singulas mortis impe-tum timuerunt, aut etiam hac ipsa ho-ra superstites timent. Ab his ego scisci-tor, cur horrent? Cur expallescunt? Cur loricis onerati, satellitibusque ad custodiam circumsepti incedunt? Por-rò iam ab offensi regis excesserunt re-gno, & in fidem regis æqualis, aut forte potentioris admissi sunt. Iam nox incubuit, & in aula, vel arce benè tuta oppilatis ostiis, inter familiares

versantur. Cur ergo adhuc ad omnem strepitum expauescunt? Possunt certè illi, quod reliquum est vitæ in ea tutela ducere, opes ibi conquirere, ac pacata morte defungi: neque enim rex infestus eò suum protendit imperium, & licet id moliretur, minimè valeret. Quomodo igitur hominis vnius timor in alienum regnum irrumpit, & in arces clausas velut fatali quadam necessitate penetrat? Responsio in promptu est, quia quò penetrauit commissæ culpæ conscientia, eò & timor peruasit. Quin etiam peruadere opus non est, quasi timor aliunde ortus in alienum transeat principatum: adnascitur quippe culpæ, aut ex ea ita nascitur, vt non possit expelli, quantumuis inter munimenta custodiis septa offensor culpæ conscius delitescat. Et hæc quidem nullo indigent assertore, qui rationibus egregiè concinnatis veritatem astruat, lectorique persuadeat. Etsi enim lector neque Princeps sit, neque cum Principibus agat, videt passim flagitiosos homines vestimentis

muta

mutatis, confictisque nominibus vagantes, & anxiè omnia circumspicientes, ne iudex, aut vltor improuisus insiliat. Rogo ergo, eccur huiusmodi scelesti homines, per momenta ferè qualibet districtos enses, vel explosas glandes pertimescunt? An isti non possint per diem saltem vnum tranquilla mente consistere? Respondebunt sanè, se minimè posse: nam cum necem commeruerint, & vltioni incertæ obnoxij sint, nulla ratione possunt conquiescere, nisi forte constaret, & Principem placatum esse, & ab eis facti rationem non exigendam: cæterùm cùm hæc minimè contingant, semper formidandum. O mortalium animos. Dicant modò, precor, orbis terrarum Principes, si qui sint, quos inimicitiæ Dei arguit conscientia, quomodo sine accelerata reconciliatione somno indulgeant. Ipsi conscientia propria teste, incœnati, & insomnes cubant, quia mortali regi irrogarunt iniuriam: cœlum mutant, quia in hominem sibi similem peccarunt: & tamen sopiun-

tur benè pasti; nec de remedio cogitant, cùm excelsissimam Dei maiestatem irritauerint? Quale portentum est hoc? Quî fieri potest, vt horis singulis diuinæ iustitiæ ministros non formident,& intempesta nocte è lecto non exiliant, ad pœnitentiæ Sacramentum requirendum? Caueant, oro, viri sapientes grande malum hoc, & ne per horas quidem paucas in peccati cæno iaceant: neque fortuitò contingere putent,quòd illustres viri nonnulli, qui bene valentes cubitum discessere, exanimes postero die inueniantur. Respondebunt medici, corpore grauiter affecto, sed affectione incognita interiisse. Quicquid de praua corporis affectione dicatur, verosimile videtur, ob ægritudinem animę in culpa mortali iacentis, diuinamque gratiam parùm æstimantis, nonnullos eiusmodi vltione repentina peremptos. Hoc alta mente pertractent, qui cæteris ad pietatem antecellere debent. Et hactenus quidem de summo discrimine, quod viri timorati, & verè prudentes

perhorreſcunt, ſcriptum eſt. At enim quamuis nihil periculi immineret, clementiſſimusq́ue Deus pollicitus fuiſſet, Principem ſub culpa mortali dormientem ad iudicium non accerſendum; quis non apertè perſpiciat, ſtultitiæ extremæ vertendum eſſe, qui amicus Dei eſſe poteſt, vel per horam malit inimicus eſſe? Porrò infœlix hæc commutatio non poteſt viro ſapienti probari: nam præter immenſarum diuitiarum iacturam, calamitoſa ſors eſt, hominem, qui cum Dei adiutorio poſſet Dei eſſe filius, ſponte ſua fieri, vel per horam, diaboli mancipium. Et verò Princeps, qui Rempub. moderatur, quid boni præſtabit Deo inuiſus, & vltronea peccati cæcitate obtenebratus? Quo pacto dirimet lites implexas, pacem alet, hoſtes arcebit, qui caret Dei ſapientia, pace, ac fortitudine? Sanè & ad chriſtiani nominis dignitatem tuendam, & ad Rempub. piè temperandam, Princeps quilibet, pro diuinæ gratiæ dono, vel ad horam poſſidendo, millies deberet occumbere. Inter alia

ergo pietatis opera, pœnitentiæ Sacramentum citissimè recipiat, quoties conſcientiam grauiter læſam ſenſerit: ſibiq́ue perſuadeat, velocem hunc motum ad inſtaurandam Dei amicitiam deſtinatum, rem eſſe diuinę Maieſtati acceptiſſimam, ſibiq́ue ad vniuerſa. quæ ex officio agit, vtiliſſimam. Conſcientia, quæ culpę aculeis excruciabatur, requieſcit: animus timore vltionis ſollicitus ſedatur: cor culpæ ægritudine languidum, ac mœſtum, conualeſcit, & exhilaratur: ſpes viget, & ad labores alacriter ſubeundos incitat: opera laborioſa, cum Dei gratia exercita, euadunt auctioris gratiæ, ac gloriæ merita: lux cœleſtis iuſti Principis mentem ad ius dicendum illuſtrat: omnia deniq́ue aduerſa conſtantiùs, & patientiùs feruntur: & in hunc modum totus homo diuinitus proſperatur. Animaduertant hoc viri prudentes: &, vt ſe à morte animæ cum Dei auxilio præſeruent, vel, ſi lapſi ſint, quantocyùs eripiant, habeant ad manum virum idoneum, qui ſit eis à ſacris confeſſioni-

bus

bus, cuius opera frequenter vtantur. Nihil inchoent, antequàm in Dei amicitiam assurgant, quæ boni consilii fundamentum est. Exornent animam nuptiali diuinæ gratiæ veste, qui ad populi conspectum pretiosis vestimentis amicti prodeunt: neque pergant animam sordidam & fœtentem, purpura, byssoque contegere. Considerent, amentque suauissimam pulchritudinem animæ, quæ cœlestis gratiæ munere fit sponsa IESV Christi Vnigeniti filii Dei, qui ei castissimo amplexu sociatur. Ament Angelorum, Sanctorumque consortium, quibus si charitate fœderati sint, reciproco eorum amore, ac protectione gaudebunt. Quærant in primis regnum Dei, & iustitiam eius; & ita se cautè gerant, vt è temporali principatu, quacunque hora vocentur, in regnum, æuo sempiterno permansurum, ascendant.

PERORATIO.

HÆc habui, Principes piissimi, quæ vobis ad propriam cuiusq; salutem

& communem Reipub. fœlicitatem offerrem. Scriptoris vota planè immensa sunt; at vires exiguę. Percurrite non semel, quæ digessi, vt crebra meditatione relecta generosis animis altiùs imprimantur. Spero equidem diuinam bonitatem, ac sapientiam candidè legentibus affuturam, vt scriptum hoc affectu pio elaboratum, ad politiam ciuitatis Dei, vtcumque proficiat.

FINIS.